

અન શી શિન.

નાટક ૪ અંકી.

રચનાર

“અરમ.”

તે

“પૈસાને પરણેલી પુતલી” નો કર્તા.

(આ નાટક રેજિસ્ટર કરાવી તેના સંપત્તિ હક તેના રચનારે રાખ્યો છે.)

મુદ્રાઈ:

ઈન્ડિયન પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સને ૧૮૮૬ ઈસવી.

કિંમત આના દસ.

આ નાટક ઇસવી સને ૧૮૪૭ નાં ૨૦ માં તથા ૧૮૬૭ નાં
 ૨૫ માં આકટ પ્રમાણે રેજીસ્ટર કરાવ્યો છે; અને તે ઉપર
 એક તેના કર્તા “અરમ” ના છે તથા એ
 કુર ધણીની પરવાનગી વના કોઈએથી એ નાટ
 કનો, કોઈથી ભાગ, જાહેરમાં અથવા ખાનગી
 રીતે ભજવવાનો નહી, અથવા કોઈએથી
 છાપી, અથવા છપાવી પ્રગટ
 કરવો નહી.

એના કર્તાને માટે સબલી અબર, ઇનિડર્મીશન પ્રેસના માલિકથી
 મલશે.

નાટક પાત્ર.

અરદેશીર	ધરાણુનો શાહ.
બેહરામ	અરદેશીરનો વડો બેટો.
કાવસ	અરદેશીરનો ખીજો બેટો.
દીનીયાર	અરદેશીરનો છુઝરગ વજીર.
ફરામરઝ	દીનીયારનો બેટો ને બેહરામનો મીત્ર.
જાંહગીર	હીલ્લાબાદનો રાજા.
બકબક	જાંહગીરની દરબારનો લહુવો.
બમન બોબરૌ	જાંહગીરનાં ગામનો ગરીબ ભરવાડ.
ખુશરૌ	આબદાપુરનો રાજા.
મીનોચેર	ખુશરૌનો એકપુરૌ બેટો.
શીરીન	જાંહગીરની એકપુરી બેટી.
ગુલબાનુ	દીનીયાર વજીરની બેટી.

દરબારીઓ, સરદારૌ, ચોપદારૌ, અપસરાઓ, જોતીશ, સાધુ, ગામડીયાઓ, ધર્મગુરુ, ચાકરૌ, દાસીઓ, ધત્યાદી, ધત્યાદી, ધત્યાદી.

સ્થલ: ધરાણુ અને આશપાશના ગામ.

દીખાઓ.

મેહરબાન વાંચનાર,

કડાપી જે તમે મારા “પૈસાને પરણેલી પુતલી” નો નાટક વાંચ્યો હશે તો તમને તરત માલમ પડશે કે આ નાટક છપાવી પ્રગટ કરવામાં મેં કાંઈ પાછી “અંધ કૂતી” માં અપવા-ને મુદ્દલ ઉમેદ રાખી નથી. મેં તે નાટકના દીખાચામાં જેમ કહ્યું છે તેમ આ નાટક (“વાર્તા”) ધક્કા મારે વખત રમુજમાં કાઢાડવાને ખાતર સને ૧૯૮૩ માં મેં લખ્યો હતો. તેથી અરૂં કહીએ તો એ મારી પેહ-લી કાશિશ ગણાવી જાય, અને તેથીજ હું ઉમેદ રાખું છું કે મારા આગલા નાટકની સબલી ખાંમીઓ કરતાં આ એકની ખાંમીઓ મારા કદરદાંત વાંચનારાં જરૂર મને મેહરબાનીની રાહે દરચુજર કરશે. આ નાટક પણ છપાવી હું પોતે અરમમાં ગયો નથી પણ જેમ મારા પેહલો એલ મુંબઈની જાણીતી “જોએ ક્રિકેટ કલ્પ” વાલાઓએ છપાવ્યો હતો તેમ તેઓના આ સાલનાં વારસીક જલાવડમાં બજા ખતાવાની ખાએશથી તેઓ-એ છપાવા મારી પાસ ખરીડીએ, તેથી હું ઉમેદ રાખું છું જે તેઓને પુરતો આશરો મલશે. આ નાટકનાં આવણો માટે પણ મારા પેહલા એલના દીખાચામાં કહ્યા કરતાં કંઈ હું વધુ લખી શકતો નથી; બલકે તેનાથી પણ તેમને વધારે ખરાબ ગણું તો કડાપી આજે કેમ જે તે વેલા મારી વલણ એટલી સારી હતી નહી. આ નાટકમાં પણ સંધી મારી પોતીકીજ મેહનત છે તેથીજ હું આશા રાખું છું જે સખી સખી મને પુરતો બદ્દો આપશે જેથી અવાર નવાર એવા એવા બાહાદુર વાંચનારી હિમત થાય. આ નાટકમાં આપેલું

ચીત્ર જોડે કલપીત છે તોપણ તેપરથી સ્વપનાના યુરા વેહતો, ખરા પયાર-
ની લાગણીઓ, કસરેવજપણું, કાચાકાનની ખરાબીઓ, નહારાંને ધીકકાર-
વાનાં ગુણો અને હરએક સારી અને માઠી ચીજના ક્ષાયદા તેમજ ગેર-
ક્ષાયદા મારેથી બનીયાછે તેમ દર્શાવાને હું પછાત પડ્યો નથી. હવે આ
દીબાચો ખતમ કરતાં મારાં વાંચનાર પાસે એક ચીજ માટે દરગુજર હું
આહુ'છું કે મારી “પૈસાને પરણેલી પુતલી” માં આપેલી કબુલાત મુજબ
મેં હજુર મારે “પૈસાપર પડેલો પેસુ” નો નાટક ચોકસ કારણોસર રજુ
કીધો નથી તે મને ક્ષમા કરવું; કેમતે આ કામમાં મને જો પુરતો આ-
શરો મલશે તો તે સાહેબની મદદથી તે નાટક રજુ કરવાને હું ચુકસ નહી.

મુંબઈ, ૧ લી સપ્તેમ્બર ૧૮૮૬.

“અરમ”

અંક પેહલો.-પ્રવેશ પેહલો.

સ્થલ: ધરિણના શાહ અરદેશીરનો મહેલ.

અરદેશીરની દરબાર.

સરદારો, સેનાધીપતીઓ, રામસગરો, ચોપદાર ઈત્યાદી.

(રામસગરો આવકારનું ગીત ગાયછે તેટલામાં અરદેશીર રાજનો જીવો વજર દીનીયાર ખે દરબારીઓ સાથે દાખલ થાયછે.)

સોભિ સુંસું સોભીત સુંદર સાંહજ— (રાહ.)

ભલે પધારો વજર દીનીયાર આજ

અરદેશીર રાજની સેવાને કાજ.—ભલે પધારો.

જીગ જીગ જીવો વમારાં કુટુંબ સાથ

તૈયાર રહેજો ભીડવા રાજની બાથ.—અરદેશીર રાજ.

(અરદેશીર રાજના બેટા બેહરામ અને કાવશ તથા દીનીયારનો બેટો ફરામરઝ આવેછે.)

ગપલીજ રાહ.

મુબારક હોજો આજનો આ દન

બેહરામ શાહના મુબારીક કદમ.—મુબારક હોજો.

સાથ ભલે પધારો કાવશ તમે આજ

દરબારની રમણીક રચનાનું રાજ.—અરદેશીર રાજ.

ગપલીજ રાહ.

(અરદેશીર દાખલ થાયછે.)

હોઠો સહ જણ કરો તમે નમન

આવે છે આપણું રાજ્યા સન—હોઠો સહ જણ.

ચાલો સજી ગોઠો, બેગા અગાજે માંગો

અરદેશીર શાહનું રાજ અમમર તપો

ઓ પ્રભુ હમને હેવા આશીરવાદ આપો.—હોઠો સહ જણ.

સાથ સુખી રહેજો હમપર જીવજો

એવી છે બંદગી એ ખરી તમો જાનજો

આ પ્રભુ હમને એવા આશીરવાદ આપો.—ઉઠો સહ જાણુ.

અરદેશીર—વાહવાહ; કેવું મધુર ગાયણુ. હા: (ધંભીરાધથી) મારા વાહલા બેટાઓ, મારા શીયાણા વજર, ને ભલા દરબારીઓ ગઈ રાત્રે મને એક એવા ભયંકાર સ્વપ્નનો આવ્યો જે આજ રોજથી એક પપ્પવાડયું વહી નહીં જશે તેની પેહેલાં હું આ દુનીયા ત્યાગ કરી જઈશ. માટે મારા વાહલા બેટા બેહરામ મારી એવી ઇચ્છા છે જે મારી હિંયાતીમાં હું તુંને મારા હાથે રાજપર બેસાડું અને હવેથી ધરાણના શાહ તરીકે આખાં ધરાણમાં તુંને જાહેર કરું. કેમ મારા ભલા વજર તું આ વીશે શું વીચારે છે?

દીનીયાર—જેહાનપના તમારો આ વીચાર ખોટો છે અને તમારા આવા ઠાલી વીચારથી મને બહુ ખેદ ઉત્પન્ન થાય છે. અજાણ્ય જેવું એ છે જે તમારા જેવા આકેલ અને દાનાવ રાજાઓ હાવા ખોટા ને હલકા સ્વપ્નનાને માટે એટલાબધા દુઃખદાયક વીચારે રાખે છે. શું તમોને કદી એવું યાદ છે જે સ્વપ્નનામાં દેખેલો બનાવ ખરો પડ્યો છે? સ્વપ્નનો તે સ્વપ્નનાજ; અને સ્વપ્નનામાં દીઠેલી ચીજ સ્વપ્નનેજ જાય છે. એમ તો ઘણા જણ સ્વપ્નનામાં રાજા થાય છે, કોઈતો ખીલોરી મહેલો બાંધે છે અને વહી કોઈ તો પરીયાંઓ સાથે પરણે છે; ત્યારે તે શું બધું ખરું જાણવું કે? ના, ના, મારા માનવંતા શાહ તમો એમ ખીછીશો નહીં અને નાહકતું તમારાં દીલને દુખી કરશો નહીં.

અરદેશીર—કેમ મારા પુત્ર તું શું ધારે છે વારં?

બેહરામ—સત્ય છે મારા માયાલુ પેદર કે આપણે જો એવા ઠાલી સ્વપ્નનાથી દરીને આ જગતમાં ચાલીએ તો મારી નાદાનની અકલ પ્રમાણે સુખથી રહેવાયજ નહીં. પણ જો તમો મુરંખીનો એવાજ વીચાર હોય તો તે મુજબ રાજયથનપર ખીરાજવાની અગાળી હું તમારી પાશ કર જોડી વી-

ની લજીછુ જે કૃપા કરી તમારો વીચાર ફેરવવો; નહીં તો તમારી મરજી પ્રમાણે ચાલવાને હું તૈયાર છું. પણ આ રાજની દોરી હું મારા હાથમાં લઈ તેની આગમજ એક અરજ ગુજારું છું જે મને એકવાર ફરીથી શીકાર-ઘાટે જવાની પરવાનગી આપો.

અરદેશીર—મારા પ્યારો બેટા તારી માંગણી હું દીલોજાનંતથી કબ્જા કરું છું. પણ મને લાગેછે જે તું શિકારઘાટે જાય તેની અગાળી મારા સદાના વશદાર વજીર દીનીયારની બેટી ગુલબાનું કે જેનું રક્ત તારા પાકી જે પ્યારથી ખલીને પાક થઈ જાયછે તેની સાથ તારાં લગન કરી તારાં રાજની લગામ તારા હાથમાં લઈ પધારે તો બહુ સારું થાય.

બેહુરામ—પણ મારા કદરદાન બાવાજી, હું ધારું છું જે મારી શિકાર-ઘાટ પછી હું શેહાદી કરી રાજયશનપર બેશું તો બેહિતર થાશે; કેમજે રાજપાત લઈ કે પછી એવી મોજ સોખ મારે મુકી દેવી જોઈએ અને મારી પ્રજાના સુખ અને દેશની આબાદીપર મારે ધ્યાન આપવું જોઈએ.

અરદેશીર—ઠીક છે; જો તારી એવીજ મરજી હોય તો તે મારે કબ્જા છે. જા-સુખેથી-જા. પણ જો જડપથી પાછો ફરજે અને શિકારમાં ઘણો સાવધ રહેજે. કંઈ સારો શિકાર લાવી તારી છેલ્લી શિકારઘાટને મહશુર કરજે.

મારી રામસગરો મારે બેટા શિકારઘાટથી પાછો સલામત ફરે તેના આશીરવાદના ગાયલુના મીઠા શરોદથી એનું મન રીજવે.

My Grandfather's Clock.—(રાહ)

અપસરાઓ—મુઆરકબાદી આપીયે છીયે હમો, બલા પાદશાહ બેરામને.

ફતેહ કરી તમો ફરજો શિકારથી, બેટવા સરવે હમને.

માંગી લઈએ હમો, ઓ પ્રભુ બસો તમો,

દેજો એમને લાંબી જીંદગી,

સદા સુખી રહેજો તમો, એ છે હમ સરવેની બંદગી.

કોરસ.

જુગ જુગ જીવો, તમો જીવો, તમો જીવો,
 જુગ જુગ જીવો, તમો જીવો, તમો જીવો,
 એવું માંગીયે હમો, ઓ પ્રભુ બસો તમો—મુખારક્યાદી આપીયે.
 તારી નેગાહમાં રાખજો એવનને, વીનંતી કરી માંગીયે હમે.
 જીવાદનો એ શાહને અમ ગરીબો બપર, બેઠા છેએ રાખી તુંજમાં સખર.
 માંગી લઈએ હમો, ઓ પ્રભુ બસો તમો,
 દેજો એમને લાંખી જાંદગી,
 સદા સુખી રહેજો તમો, એ છે હમારી બાંદગી.

કોરસ.

આલો સબજણુ હઠી ઘેરે જઈએ, ચન્દ્રજમાં બેહરામશાહને મલીયે.
 હાથે તે શહિબની આપણપર મેહર, તો ગજવીશું આપણું શેહર.
 વીદા થાઓ હવે, બેહરામશાહ દલેર, કરીએ આપણુ લીલાં લેહર,
 માંગી લઈએ છીયે હમો, ઓ પ્રભુ બસો તમો.

કોરસ.

પ્રવેશ બીના.

સમન ગાન.

(બેહરામ અને ફરામરઝ રસાલા સહીત છાવણી કરી પડયાછે
 એક તંબુમાં બેહરામ અને ફરામરઝ બેઠાછે)

બેહરામ—શુક બરહકતાલા. આપણને કેટલી ઠાક ચહડીછે; પણ
 ઠાક થયું ને આપણે આટલી ખોરાકી આપણી સહીત રાખી નહી તો
 આપણનું શું થાતે તે હું કાંઈ કહી શકતો નથી. પણ ફરામરઝ આ મકાન
 તો બહુ વેરાન દીશીછે અને હાંઈ કાંઈ ચોરોનો દર હાય એમ મને લાગેછે.

રમે હાંધ'પણુ પાછા કાંઈ પીઠમાં પડીએ ! આ મારી છેલ્લી શેકારધાહ ધણી ભાગ્યશાલી માલમ પડેછેકેમ ને શરૂઆતથીજ શંકતો વેઠવાં પડેછે.

પૂરામરઝ—હા મ્યારા દોસ્ત, આપરે હાંધ આબ્યા ત્યારે ગરીબ બીઆરા એ ઉમરે પુગેલા માણસો આપશ આપશમાં વાત કરતા હતા કે આવા ચોરોના જુલમમાંથી કીયે દહાડે તેઓનો છુટકો થશે. તેઓ ઘણા ધર્મોત્તમા અને દયાલુ માલમ પડતા હતા કેમને તેઓની મરજી કાંઈબી રીતે મારી સાથે ઠંગાઈ વાપરવાની હોય એમ દીશવું ન હતું. પણ બેહરામ ખુશી થાઓ. ધારો છે ને પેહેલાં ને ઘણાં સંકટ ખમિ તે છેલ્લે શુખીજ થાય. તેમ કાણુ જાણે વલી આ દુઃખો ખમી અંતે તમારા નશીબમાં કાંઈ શારો શેકારજ મેલવવાનું સરનેહું હોય કે નેથી તમારી સંધે વાખવાખી થાય.

બેહરામ—હા, એ પણ ઠીક સંધ્યારોછે. ચાલો ત્યારે આપણે પાસેના જંગલમાં શેકારે જઈએ. સઘલી નૈયારી કરો.

પૂરામરઝ—દોસ્ત હું તો ધાર'છું ને આપણે આ ગામમાંથી પાધરાજ બાહાર નીકલીએ કેમ ને આપણે સલામત રહેશું એમ મને લાગતું નથી.

બેહરામ—કેમ મુરખા એટલાથીજ દરી ગયો કે ? આપણે જનવરોથી ખીહવું નથી કે નથી ચોરોનો દર રાખવો. આવી રીતે તું મારી સાથે લગઈમાં આવશે કે ? કદાપી તેઓ આપણી સામે થવાને હીંમત કરે તો એકદમ તેઓપર તુટી પડી તેઓનો આપણે કચરધાન વાલી નાખવો જોઈએ. એમાં બીહિછે શાનો ?

પૂરામરઝ—વારં નેવી તારી મરજી. (જાયછે)

બેહરામ—(એખલો): આ પરવરદેગાર હજી મારા પેદરની કાંઈબી ખખર લઈ મારં માનશ પાછું ફરડું નથી તેથી હું બહુજ ચીંતાતુર છેજી.

રખે એવાણી તખીયેતમાં ખીગાડો થયો હોય. અરે મારી ગુલ શું કરત હશે? હજુર તેણે પરણી સાથે લાયો હોત તો મને ઘણી ધીરજ રહેતે પણ કાંઈ નહી; હવે ખેમાર દીનમાં પાછા રવાને થવા માંડશું.

(ફરામરઝ દાખલ થાયછે)

ફરામરઝ—મારા મુરખી, આદમીઓ તૈયારછે. ચાલો આપણે સા-
મેના મોટાં જંગલમાં જઈએ. એ શીકારથી ભરપુર જગ્યા માલમ પડેછે.
હંધ બહુ ચોત્તા, હરણ, બુંદ હોય એમ દીશેછે. ઝડપ કરો જલ-
દી છાવણીમાં પાછા ફરી તમારા પીતાની ખબર મેલવીયે.

(જાયછે.)

પ્રવેશ ત્રીજો.

સમનગાનનું જંગલ.

(ખેહરામ રસીલા સહીત આવેછે)

ખેહરામ—હા: આ કેવું દરામણું જંગલ દેખાયછે. અરે હંધ
કોઈની આદમીની વસતી હોય એમ દીસતું નથી. પણ ફરામરઝ શબ્દર.
તુંને પેલું દુર કોઈ માણસોનું તોણું નજર પડેછે?

ફરામરઝ—હાય, હાય, ખેહરામ આપણે જેનાથી ઘણા દરતા હતા
તેઓનાંજ સપાતામાં આવ્યા છઈયે. મેહેરબાન હવે નાહાશે નહી તો
હમારા સંધાના જીવ કરતાં તમારો જીવ જે વધુ મુલ્યવાનછે તે નાહકનો
જતો રહેશે ને તમારા પીતાને તથા મારા કમબખ્ત આપને બહુ વીલાપ થશે.

ખેહરામ—સજ્જરકર ફરામરઝ એમ ગભરાના. આય જે આ-
ગલ કોઈ મોટો કદાવર માણસ આવે છે તે એ ચોરોનો સરદાર હોય
એમ દીસેછે. હું એને જઈને મળું.

ફરામરઝ—તમે છેક નજદીક જાવોના. એના હાથમાં હથીયાર છે
ને તમારા જાણનો ધાત થશે.

(ચોરોનું ટોળું દાખલ થાય છે.)

ચોરોનો સરદાર—(બેરામને) થોભ ઓ માનવી, તું એકદમ નોથ બરીયો ક્યાં ચાલી જાય છે ?

બેહરામ—સાંભલ ઓ ભલા માણસ, હું અરદેશીર શાહનો બેટો બેહરામ છું, અને હંધ શીકાર કરવાને આબોધું. મારી નજર પેલાં દુર દોડતાં હરણ પર પડી અને હું તેની પુડેજ જતો હતો તેટલામાં તેં મને અટકાવ્યો.

સરદાર—ઠીક છે; તું હરણનો શિકાર કરે તેની અગાજી હું તારો શિકાર કરનાર છું. વાસ્તે જો તારો જીવ બચાવવા હોય તો છાનોમાનો આ તારો કીમતી પોશાક અને તારી પાસે જે કંઈ હોય તે મને આપ; નહીં તો તું મારયો જશે એમ સત જાણજો.

બેહરામ—(ચીરદાઢને) શું ઠગારા, તું એમ ધારે છે જે તારી ખીલકથી હું દબ્બ જવશ, અને તુંને બધું આપી દેવશ ? શું એક તારાં સરખાં નીચ ઘેટાં માટે હું વાઢ સરીખો બેહરામ ખીલીવસ. જા જા તારી મગરૂરીનો હમણા તુંને સ્વાદ અપ્પાડું છું. સીપાઇઓ પકડો એ હીચકારાને.

(બેહરામ અને સરદાર વચ્ચે મારામારી થાય છે, અને અંતે સરદાર મરણ પામે છે ને ચોરો નાહાસી જાય છે.)

બેહરામ—અરે ખુદા તારો તે મારે કેટલો આભાર માનવો જોઇયે કે આજે આ ચોરોપર મેં જીત મેલવી છે; નહીં તો મારા જાનની મારા પેદરની ને મારી મોહોરદારની કેવી દુખ્પદાયક હાલત થતે ? આ ખુદા હું તારો અંતકરણથી ઉપકાર માનું છું, અને દુવા યુઝશું જે સદા એવાં સારા કામ કરવામાં મને શાહાય થજો. ચાલો માણસો ગામ ભણી રૂચીએ. કેમ ફરાંમરઝ હવે તારી ધાસતી મટીકે ? પણ મારામારીની વખતે તુ ક્યાં બસાઈ બેઠો હતો ? મેં તો તુંને નહીં જોયો.

પ્રરામરજ—ઓ જેહાનપનાહ તમારી સાથે આવીને મને તો બહુ મસતાવો થાયછે. હજી ઘેરેજ હતા તો ઠીક થતે; આવી ધાસ્તીને પીડામાંથી મોકલો રહેતે. હવે તો સાહેબ વધુ વખત કાહાડો નહીં અને જલદી ચાલો કે સનામત છાવણીમાં પુગીએ તો કંઈ જીવ આવે.

ખેહુરામ—ચાલ ત્યારે ઠીકછે. આપણે ઝડપથી એક શીફર મારી કુચ કરી જશું. સંઘી શામાન લાવવાની બરોબર તજવીજ કરજે. (જાયછે)

પ્રવેશ ચોઠો.

હીંદલાબાદ.

જાંહંગીરશાહની દરબાર.

રાજા, વજીર, દરબારી, ચોપદાર, બકબક વગેરે.

જાહાંગીર—કેમ મારા વજીર આજ કંઈ ફરીયાદ?

વજીર—હા જહાંપના—

બકબક—માહારાજ કજીયો એકજ છે; સાંભલોછો કે?

જાહાંગીર—હા, તે શું છે.

વજીર—ચોપદાર, પેલા બમન બોબરાને બોલાવ.

(ચોપદાર નમીને જાયછે.)

જાહાંગીર—વજીર આજે કંઈ મને અનમણ્યું લાગેછે.

બકબક—માહારાજ આજ સુરજ ઘણો વેહેલો ઊગયો હતો, તેથી તે આપણા માથાપર આવી પોહાયયો હશે, અને તેના તાપથી તમને ઊકળાટ થતો હશે. (પાસેના એક દરબારીને) કેમ મારો તાપ ઠીક મારેછે કે? લેવો માહારાજ, આ મંગલ મુરતી કજીઓ ચુકાવા આવીછે.

(બમન બોબરો ચોપદાર સાથે દાખલ થાયછે)

જાહાંગીર—બમન બોબરા તારી શી ફરીયાદ છે?

બકબક—કેમ ગભરાય છે કેમ? ફરીયાદ કરી બોલ.

વજીર—અમન તારી ફરીયાદ શું છે ?

અમન—સસસસ સાહેબ કાગે મામામામારે ત્યાં કની એક ચમ-
ચમ ચોર આયો પણ તેટલામાં મમમ મારી બૈરી જજજ જગી હરી
તેથી તે ભભભ ભાગી ગયો.

બકબક—મુખી તે આખો ભાગો, કે તેનો હાથ પગ ભાગો.

અમન—મમમમાહારાજ તે નાનાનાનાસી ગયો.

બકબક—એ જાંધી બુધીના માણસ ઘડીકમાં કહેછે તે ભાગી
ગયો ને વહી ઘડીકમાં કહેછે કે તે કાશીખી ગયો તે કેમ અને ! ભાગેલા
પગના માણસથી કાસી જવાનું હશે કે ?

અમન—(ઘભરાઈને) અરે ખોખોખોખોદા તે કાકાકાસી ગયો ?
મામામાહારાજ કકકયારે ગયો ?

જાહાંગીર—બકબક તું એને એમ ગભરાવના. શું છે અમન બોલ
તે ક્યાં ગયો ?

અમન—જજજ જાંહપનાંહ તેતો દોદોદોદોરી ગયો.

બકબક—હંહં તે એમ બકની. માહારાજ ચોરીમાં તો તે દોરી
લપ્ત ગયો. શું મોટી માલમતા જતી રહી કે ફરીયાદ લાવયો—અરે પણ
આ કોણ ?

(બેહરામનો આકર દાખલ થાયછે.)

આકર—ઓ માનવંતશાહ, ઈરાનના શાહ અરદેશીરનો બેટો બેહરા-
મ હંઈ શેકારધાહથી આવી પુગોછે તે તમને ભેટવાને હયછે છે અને
તમારા જવાબની આતુરતાથી વાટ જોયછે.

જાહાંગીર—જા એ શાહજાદાને એકદમ દાખલ કર.

(જાયછે.)

બકબક—માહારાજ એની પ્રીયાદમાં કાંઈ દંમ હોય એમ લાગતું નથી કેમ ને એના પોતામાંજ કાંઈએ દંમ નથી. એના ચુકાદો એમ કરો કે તે માણસને હાંઈ પકડી લઈ આવે અને તમો માહારાજ તેને શિક્ષા કરો.

વજીર—જાંહપના એ ઠીક છે. ચોર જતો રહ્યો અને તેના પર ગુનાહ સાબીત થયા વીના સજા તે શી રીતે થાય ?

જાહાંગીર—નહી; પણ તે ચોરને પકડી ઈનસાફને માર્ગે લાવવાની આપણી પ્રજા છે. ખરું છે ને એ ગરીબ બીચારાઓ તેઓની પુઠ કેમ પકડે. માટે—

બોબદાર—માહારાજ બેરામશાહ આવીયા.

બકબક—કોણને ? તું ને કે બોબદારને ?

(બેહરામ દાખલ થાયછે બકબક
બમનને હાંકી કાઢાડેછે)

જાહાંગીર—ભલે પધારો શાહજાદા બેહરામ,
મુબારક હોજો તમને આ હમારું યામ.
કેમ થયું છે તમારું આવું હાંઈ,
વાકેફ કરશો હમને કહી કંઈ.
રાહ જોઉધું તમારા જવાબ માટે,
છે કોઈ ખીજો શાહજાદો તમારી સાથે ?
કહો હમને તમારી સફરનું બયાન;
સાંભલો વજીર, સરદારો, દઈ અતી બયાન..

બેહરામ—(બેસીને) જાહાંગીરશાહ અને ભલા સરદારો,
સાંભલો તમો સર્વ આ હેવાલ મારો.
હું હું અરદેશીર શાહનો બેટો બેહરામ,
ઓર્થોતું આવું થયું છે તમારે મુકામ.

મુજ વજરના ખેટા વના નથી કોઈ મારી સાથ;
 જે હાલગયોછે મારે પત્ર લઈ હાથોહાથ
 કે ખુશી થાય મારા પેદરનું બુધ્ધુ તન અને મન,
 ને હું સલામત હંધ આવી પુગો સાંભલી રહે તે મધન.
 ગરીબ મારા પેદરે દીઠો એક સ્વપનો,
 કે એક પખવાડીયાં કરતાં વધુ તે નહી જીવનાનો.
 તે વહેમ લીધો પોતે જીગરમાં કારી,
 ન ખમી શક્યા તેનું દુઃખ ભારી.

બોલાવી એકદમ પોતાની દરબાર
 બનાવા કાહાડ્યો મને પોતાના રાજનો સરદાર.
 છેલ્લી શીકારઘાહ કરવા થઈ માહારી મરજ;
 તેથી કીધી તરત મેં પેદરને હેવી અરજ
 કે આપો મને તમારી રજ
 કે છેલ્લી શીકારઘાહ લાઉ હું બજ.
 નીકલ્યો તેથી કરવા હું શીકાર;
 મુસાફરીના દુઃખથી થયો અંતે ખેકાર.
 રસતામાં પડ્યાં ભારે દુઃખ મુજપર;
 પણ સરવેં સહન કર્યાં રાખી સાહેબપર સખ.
 પણ મુબાગીયે, આવી પુગો છું હું હંધ;
 બાકી રહ્યું નથી, વધુ કેહેવાનું કંધ.
 માટે આશા રાખુ છું આપણે મુજને વીશામો;
 કેમ જે થોડા વખતમાં હું છું હંધથી જીવનાનો.

જાહાંગીર—અહો મારા મીત્ર અરદેશીરના ખેટા બેહરામ;

સમજજ આ પણ છે તારંજ મુકામ.
 જ્યાં લગીન ગમે ત્યાં લગીન રહેજે તું હંધ;
 પછાડ ન પડ્યું; ન ઘટશે કંધ.

છે તારે માટે મારી દરબાર, ઘોડાને ગારી ;
 મારે મેહલ, મારે બાગ, અને મારીજ વારી,
 માટે ચાલો ઊંડો આપણુ બરખાસ્ત કરીયે;
 બેહરામશાહ સાથ આપણે મેહલે જામ્યે.
 ચોખદાર, દફદાર ખુબ રાખજો ધયાન;
 કે બેહરામને ન પુગે કાંઈએ અપમાન.
 શરૂ કરે રામસગરીઓ તમારું ગાયનનું કામ ;
 કે થાકેલા બેહરામને મલે ખરે આરામ.

(ગાયછે.)

રામસગરીઓ— (મેહલમાં રસતમ કરે આરામ)— (રાહ).
 ભલે પધારે બેહરામ, મેહલમાં પધારે બેહરામ.
 પ્રવાશથી તમે, થાકી આવીયા છો
 માટે દેવો તમારા તનને આરામ-મેહલમાં.
 મુખારીક હોજો, જાંગીરશાનું આંખે ઠામ
 ઓ કૃપા કરી, ગણો તમારુંજ મુકામ-મેહલમાં.
 તૈયાર છે તમે ખાતર ખુશ વાણી
 દેશું ભાત ભાત મેજબાની આણી-મેહલમાં.
 મગરૂબ થામ્યે આજ તમને જોઈ હમે
 કે દીધું માન હમને હંધ આવી તમે-મેહલમાં.
 પ્રભુ બખ્શે તમને, સર્વ સુખને આરામ
 એવું ઇચ્છે છે આ રાજને તેનું થામ-મેહલમાં.
 પાછા તે સાહેબની મેહરથી તમે જાવો
 તમારાં કુટુંબ સાથ-મેલાપ થાવો-મેહલમાં.
 ચાલો બરખાસ્ત કરીએ-કરે હવે ચમત
 ઓ શાહ, દરબાર, કબુલ કરે આતમન-મેહલમાં.

પ્રવેશ પાંચમો.

જાહાંગીરશાહના મેહેલનું દીવાનખાનું.

(બેહરામ બેટા છે ને જાહાંગીરને શીરીન દાખલ થાયછે)

જાહાંગીર—મહારી વાહાલી બેટા શીરીન, મારા માનવંતા મીત્ર અર-
દેશરના બેટા આ બેહરામ શાહજાદો છે. એ આજના દીવસના આપણો
પરણો છે. માટે હું દરબારમાં જઈ આવું ત્યાં સુધી એવનની હજીર રહી
સમઘલી દેખરેખ તું રાખજે.

(જાયછે.)

શીરીન—ઓ શાહજાદા બેહરામ તમારી મુસાફરીનું ટુંકુ ખ્યાન
જે તરે મારા પેદરની દરબારમાં કીધું. તે મને મારા બાપે કહ્યું તથા
મને બહુ ખેદ ઉપજ્યોછે. ખરેખર એક રાજાના પુત્રથી તે કેમ એટલી
રંજ અને મેહેનત એંઆય? પણ આ શાહજાદા બેહરામ તમારી આ
લાંબી મુસાફરીનું ખ્યાન મને તો કહો; તમે હાઈકેમ આવી લાગ્યા?

બેહરામ—ઓ બહી બાનું શીરીન મારી મુસાફરીનું વર્ણન લાંબુ
તેમ દુઃખદાયક છે. જોકે હું અરદેશીર રાજાનો બેટા થાજીશું, અને
મને માણસ, પૈસા, કે ટકાની કાંઈએ ખુટ નથી, તોપણ જે જે ગામો અને
જંગલો મેં કાપ્યાં તેમાં સરવે ચીજો મલવાની કોટાઈથી હમાને ભારે
દુઃખો સહન કરવાં પડ્યાં અને ઘણી પીડા થઈ. કેટલેક ડેકાંણે તો
નીંદ લેવાને સુવાની પાધરી જગ્યાખી નહી જડી. પણ આ મારી છેલ્લી
શિકારઘાટ હોવાથી એ બધું મેં ધીરજ રાખી સહન કર્યું છે અને હું ઘણો-
જ ખુશી છું કે આવા સારા મુલકમાં હું આવી પુગયોછું.

શીરીન—કેમ વાઈ એ તમારી છેલ્લી સેલઘાટ કેમ થઈ?

બેહરામ—અરે વાત તે શું કહું. ફક્ત એક હલકા વેહમથી
આમે શેલઘાટ કરવી પડી છે. આજ પંદરએક દીવસની વાત ઉપર મારા
પેદર એવો સ્વપના જોયો કે તેવણ એક પખવાડ્યામાં હક થશે તથા તેવ-

ણની એવી મરજી થઈ કે તેણીની હયાતીમાં હું રાજ લઈ અને ન્યાય-
નો માર્ગ ધારણ કરું. હવે મેં વીચાર્યું કે જ્યારે હું રાજપાટમાં ગુતાવું
ત્યારે મારેથી એવી મોજ શાપ ભાગવાય નહીં, તેથી મેં આ છેલ્લી
શેકારધાહ કરવાનો વીચાર કીધો. હવે મારું પચાઈ વતન છોડ્યા પછી
પેહલાં હું મલાનપુર કરી એક ગામડામાં આવી પુગો કે જ્યાં ખાવાનું
અને પીવાનું તો ભાગીએજ મલે. પણ હમારી પાસ પુરતી ઓરાકી
હાવાથી તે ભુખમરાના કબજામાંથી તો હમો સલામત છુટા. પણ માઠાં
ભાએગે આગલ ચાલતાં હમો સમનગાનમાં આવી પુગા. હંધઆં ચો-
રોના એટલો ભય કે અજવાલું બંધ થતાં ડાઘની બાહાર નીકલવાની
હિમત ચાલે નહી. પણ મારે તો શેકાર કરવા વના ચાલે નહી તેથી
હું પાશિના જંગલમાં ગયો અને ત્યાં હમોને ચોરોની એક ટોલી મલી અને
તેઓ સાથ ભારે મારામારી કરતાં અંતે તેઓના સરદારનો નાશ થયો
અને સરવેજણા ભાગી ગયા. પછી હમાએ તેજ રાત્રે હમારો રસતો
કાપ્યો અને સહવાર પડતાં કોલન ગામમાં આવી પોહોચ્યા. પણ જેમ
કેહેવત છે કે સંકટો એપલાં આવતાં નથી પણ લશકર માફક સાથે
આવેછે તેમ હજુર તો બધે પીડા મટાડી રાતનો ઉજગરો હાવાથી
છાવણીથી થોડેક દુર એક સુંદર મકાનમાં સુવાને ગયા તો સાંહાંજ પડતાં
તેજ મકાનમાં એક ભારે આગ લાગી અને હમાને કાલાં ભમર અંધા-
રામાં કુચ કરવાની દુખદાયક ફરજ પડી. પણ ઓદાની મેહરથી બામ-
દદ પડતાં તમારા મુરખીના મુલકના મુલ દરશન હમારી નજરે પડ્યાં
અને તમારા પીતાજીની કૃપાથી આજ આ સુખમાં હું એસી આરામ
લેવા પામ્યો છું.

શીરીન—હા તમારા આ ભયંકાર હેવાલથી મને એટલી પીડા થાય
છે કે હું મારા પેદર તરફથી તમાને અરજ ગુજારું છું જે તમા હમારે
મુકામો થોડોવાર વધુ રહો. હું પોતે તમારી ચાકરીમાં જરાપણ કસુર

દેખાડીશ નહી, અને તમારી યોગ્ય સાહરવાર હું કરીશ. અને જો તમેને રીસ ન ચઢે તો તમારી તાબેદાર સ્ત્રી તરીકે તમારું બધું કામ હું રાજીથી માથે લઉંશ. આશા રાખું છું જે તમે મારી સાથે માયાથીજ વર્તશો, ને મારી માંગણી નામંજુર કરશો નહીં.

બેહુરામ—ઓ નેક બાનુ તમારે એવા શબ્દ મારી હજુર બોલવા ન જોઈતા હતા. તમારી મારાપર એટલી તો મહેરબાની થઈ છે અને તમે એટલી તો માયા દેખાડો છો કે જો તમારી માંગણી હું ના પાડું તો મારા કરતાં વધુ નીમકહરામ શપ્પસ ખીજો કોઈ બ્યયો હશેજ નહી. મારા વીચાર પ્રમાણે એવી ધન્યવાન બેરી મારા નશીબમાં હોય તો મારે બોદાનો કેટલો ઉપકાર માનવો જોઈએ તે હું કહી શકતો નથી.

શીરીન—વારં ઠીક ત્યારે તમે એટલા મહેરબાન છો તો મને તમારા મીઠા સરોદથી ખુશી કરો, ને મારી માંગણી કબુલ કરો.

બેહુરામ—ઓ મારી કદરદાન શીરીન આ માનું ગાળ પછી તમે પણ મને તમારા બુલબુલી અવાજે આશા છે જે ખુશી કરશો. મારી મુસાફરીનો હેવાલ ફરીથી ગાઈ બતાવું છું. (ગાયછે.)

બહોત અપને જીકો જો હમને જલાયા—(રાહ.)

સાંભલ જે મારી શીરીન આએ તું ગાનું

દમ થયું મુજનું હંધ આવવાનું.—સાંભલ.

મુજના પેદરે દીઠો એક સ્વપનો

કે એક પપ્પવાડ્યાં પછી નહી જીવવાનો

તથા વીચાર કીધો મને રાજ આપવાનો.—સાંભલ.

અપ્પશહં તેને મને પોતાનું રાજ

તેથી નીકળયો હું શેકારધાહને કાજ

આવી પડયો છું હું હંધરે આજ.—સાંભલ.

માંગણી મેં કીધી જવા સેકારધાહે
 કેમકે પછી રાજ બરોબર થાએ
 એવોજ વીચાર મેં કીધો ત્યારે.—સાંભલ.
 દલગીર થાઇ આપી મને તે રજ
 છોડ્યું વતન રાજ ને મારી પ્રજ
 કરવા સેકારધાહની છેલ્લીરે મજ.—સાંભલ.
 દુઃખો તો પડ્યાં પેહલે મને બહુ
 પણ હમના તે વીસરી હું ગયોશું સહ
 કેમજે જોજી છું તને ઓ પ્યારી હું.—સાંભલ.
 તારા ઈશિકે કીધો છે મને ઘેલો
 હવે હું તુંને નહીરે બુલવાનો
 જ્યાં લગીન આ દુન્યામાં જીવવાનો.—સાંભલ.
 પરવાલા જેવા તારા હોઠ હું દેખું
 ચલકવું નીદરબી હું તો જોજી છું
 તારી ખુબસુરતીનું શું કહું હું.—સાંભલ.
 હવે આ ગાનું હું ખતમ કરું છું
 સદા સુખને સંપત્તી રહેજે તું
 ઓ ધન્ય છું તારો જીપકાર માનું હું.—સાંભલ.

શીરીન—વાહવાહ આ કેવું મીઠું ગાયણ છે. અરે ખુદા આવો
 નેક ભરથાર તેં મને આપ્યો તેનો હું કેમ કરી તારો બદલો વાલી
 શકશ? મારા વાહલા બેહરામ મારી કબુલાત મુજબ હું પણ આ ગીત
 ગાજી છું પણ મારી ખાતરી છે જે તમારા ગીત સાથે તેની કસી સર-
 આમણી થશે નહીં; પણ કાંઈ નહી. દરેકજણે પોતાનું બોલેલું પાલવું
 જોઈએ, તેથી હું પણ મારા વચનથી શરતી નથી. મુજનું દુર ભાગ્ય
 દુર થયું તેની ખુશાલીનું આ ગીત છે. (ગાયછે.)

સરાખ બહાસથીના હોથે પીવા માહસે લખ્યે.—(રાહ.)

સાંભલો જનની મારા, આ મુજનું રે બયાન
કૃપા કરી દેજો એપર તમે અતી ધયાન.—સાંભલો.
આજ કેટલાં વરસ થયાં, રહીછું હું રે ગમગીન
સખખ એટલો કે હતી-હું આશક બીન.—સાંભલો.
પણ તે સાહેબે કીધીછે, આજ મુજપર મેહર
ચોકલયા છે તમુને, મુજ ગરીબને શંહેર.—સાંભલો.
સાથ તમેએ માયા બતાવી, કેટલી આજ મુજે
કેમ કરી હવે વીશરં, આ બેહરામ તુંજે.—સાંભલો.
માંગી લઈછું કર જોડી, કર મુજને તારી આ
સાંહય થજે મુજને, આ મારા હરી.—સાંભલો.
રેહેવશ સદા તારી હું, બાનુ નેક ને વશદાર
કદી નહી પછાત પડશે, મુજનો ખરો રે પયાર.—સાંભલો.
સદા બળવું તારી ચાકરી, જો નેકા ગાંઠ જોડે
નહી તજું તુંને, જ્યાં લગીન આ જીવ તોડે.—સાંભલો.
ખતમ કરં આ મારં ગીત, માગી લઉં આ પ્રભુ તુંજપાસ
મેહર કરી પુરીપાડ, મુજ ગરીબની આસ.—સાંભલો.

બેહરામ—શાખાસ, શાખાસ, એથી ચઢીયાતું ગાયણ કેઈ કલાવંતી
ગાવાની હતી. શીરીન જે, ગાયણ, અને નાચરંગમાં જાણીતું અને
કુશલ હોયછે તેની બરાબરી આજે તે કીધીછે. અને તેથી હું અભીમાં-
ન લઈછું જે મારી રત્ની હાવી ભાગ્યશાલી છે. ચાલ મારી નાજની હવે
આપણે વીઢાય થંબ્યે. વખત ધણો જતો રહ્યોછે અને તારા પેદરની દર-
બારમાં મને હાજર રહેવું જોઈએ. જો ખુદાનો હોકમ હશે તો અન્દ
રોજમાં મારી માંગણીમાં ફતેહ પામી હું તને મારે મુકામે લઈ જઈશ.
પણ શીરીન તું ખરેખર મને આહેછે કની? તું નાતો નહી પાડે? કેમકે

કાલ સાંહજેજ મારા સાંબલવામાં આન્યું ને તેં આસપાસના ધણાં સાહાજ-
દાએને ના પાડ્યું છે, અને જોકે તારા બાવાની મરજી કોઈ મીનાચેર
નામના શાહજદા સાથે તારા નેકા કરવાની છે તે છતાં તું હઠ લઈ બેઠી
છે. યાદ રાખજે કે તું મને કયુલ થઈ ચુકીછે. જો ફસાવતીના હો.

શીરીન—વાહાલા બેહરામ, શક દુર કર, ને લે આ વચન

કે તારાં ને મારાંજ અંતે યાશે લગન.

તારા પયારથી જળે છે આ મુજતું જીગર આક

પયાર છે તુજ તરફ ખરે ને પાક.

ન ખમાઈ શકશે તારી જીદાઈ

તેનાથી યાશે જીંદગીની કોટાઈ.

અફસોસ કે મારા પર રાખેછે એવો શક તું યાર

શું એમ કરી મને છોડી ચાહેછે કરવા તદ્દન લાચાર ?

સત્ય જાણજે બેહરામ તુંજ મારો ધણી

તારા ખ્યારે અત્યારથીજ છે મારી ધોર ખણી.

શું બળું કે આકમાં જઈ હું મરું ?

શું તને છોડું ? કેમ કરી હું એમ કરું ?

કહેછે શું ? કેમ હવે મારા બેરામ

કરેછે મને તારી સ્ત્રી કે તારો ગોલામ ?

બેહરામ—ઓ મારી દીલદાર ઓ મારા જનના હારે

કેમ કરી થઈછે તું એટલી ગમખાર ?

શું કામ કરેછે ગમગીની ? કાંય બાલેછે જીંદગી તારી ?

લે આ વચન હું છું તારોને તુંજ છે મારી.

માલમ પડેછે મારે ખાતરજ છે તને સરજ

પરણસ હું તનેજ, જો હોય તારા આપની મરજી

કબુલ હું થાઉં છું વહાલી શીરીન મારી
આશાએ ને આ કાલ રહેશે બેઠમાં; પ્યારી
ખોદા ના કરે નો વું મને ન મલે
તો તારો બેહેરામ ખોજ કાઢીને નહીં પરણે.

શીરીન—બસ બસ મારા બહાલા બેહેરામ તમારા પ્યારની મારી
એટલી તો ખાતરી થઈ છે ને હવે વધારે તમોને રોકવા હું માંગતી નથી.
જાવો તમો હવે મારા પેદરને મળો.

(જાય છે)

“Sweet Home.”—(રાહ)

શીરીન—મુજ પર મેહર કરને, વું પાક પરવરદીગાર
અંતકરણથી આપ્યો છે મારા બેહેરામને પ્યાર.

કોરસ.

વું આપનાર, વું શઉનો મદદગાર
વું છે બખશનાર, મને પાર ઊતાર
આપ મારા પેદરને વું તાહરી શાહય
કે મુજની અરજ માન્ય થાય.

વું ધ કરે છે ખુશી, વુંજ કરે સઉને સુખી,
વુંજ બખશ છે મેહર, વુંજ વન રહીએ દુઃખી.

કોરસ.

કેમ કરી ભુલું તારો આભાર, સદા માનું હું ઉપકાર,
વુંજના આસરાને આધીન, કર મારી દુવા આમીન.

કોરસ.

અંક બીજા.-પ્રવેશ પેહલો.

જાહંગીરની દરબારનું દીવાનખાનું.

(જાહંગીરને બેહરામનું દાખલ થવું.)

જાહંગીર—કેમ મારા પ્રીય મીત્ર બેહરામ, તમે ખુશ તો છો ?

બેહરામ—મારા માયાળુ મુરબી, તમારી મેહરથી હું ખુશી અને સુખી છેજો પણ એકજ વાતે મારા મસ્તકમાં સંતાપનો ઝરો વેહેતો કર્યો છે.

જાહંગીર—કાંય તે શું છે વલી ? (ચીરદાઇને) શું મારા માણસાએ કાંઈ અપમાન કર્યું છે ? શું તમને કંઈ ઇજા થઈ છે ? શું કોઈએ માફ લગાડ્યું છે ?

બેહરામ—નહી નહી એમાનું કાંઈ નથી તમારો ગુસ્સો શાંત કરો. મારા મનની શાનતીનો ભંગ તમારા માણસોથી થયો નથી, પણ તમારીજ મેહરખાંન બેઠીએ મારાં આ કાળજમાં પ્રેમનો ઝરો વેહેતો કાઢો છે તેથી હું આટલો બિદાસી ને ગમગીન છું.

જાહંગીર—ત્યારે શું તમારો મારી બેઠી સાથે પરણવાનો વીચાર છે ?

બેહરામ—હા, જો આપ પરવાનગી આપો તો તમારી શીરીનખાનુંને હું પરણવાની માગણી કરું.

જાહંગીર— થીક છે બેહરામ પણ દલગીર છું જો મારી બેઠીના વીચાર હમારી પાસેના રાજા અશરફના બેટા મીનોચેહર સાથે કરવાનો છે.

બેહરામ—જો એમજ હોયતો હું વીનતી કરી માગી લઈ છું જો મારી હજુર તમારી બેઠીને પુછવું, જો મારાપર કે મીનોચેહરપર તેવણ વધારે પ્રસન્તા બતલાવે છે અને જો તેણી કહે તે માન્ય કરવાને હું બંધાઉં છું.

જાહંગીર— પણ બેહરામ મારો પોતાનો વીચાર તેણીને મીનોચેહરને આપવાનો છે તેથી—

બેહરામ—જેહાનપના બેઅદબો માફ છે; પણ આપ પરણવાની નથી. શીરીનબાનું પરણવાની છે. માટે તેવણું મરજી પર રાખવું જોઈએ.

જાહાંગીર—ઠીક છે ત્યારે. હંઈ કાંઈ છે ?

(એક ચાકર હાજર થાય છે.)

ચાકર—હાજર જાહેપનાહ.

જાહાંગીર—જા, મારી બેટી શીરીનબાનુને તેડી લાવ.

ચાકર—(જતાં જતાં બાજુએ) શું હંઈ કંઈ ચોક્કાં બેસાદવાની કુકતી ચાલે છે કે શું ?

જાહાંગીર—વારં મારા વાહલા બેહરામ મારી બેટી આવે તેની અગાઉ હું તુને પુછવાની રજા લઈ છું જે તારા બાપને આ જોડી પસંદ પડશે ?

બેહરામ—મારા માનવંત મુરખી જ્યાં છોકરી છોકરાની મરજી થઈ ત્યાં મા બાપનો વીચાર શાનો જોઈએ ? શું માં બાપ તેઓને પરણવાનાં છે કે ? પણ જુવો તમારી બેટી આવે છે.

(શીરીન હાજર થાય છે.)

જાહાંગીર—માહારી વાહલી દુખતર તને આ સમયે બેહરામની આગલ બોલાવાનું શું કારણ હશે તેનો કદાચ તને વીચાર તો આવતો હશે; પણ હમણા હું તારું મન શાંત કરીશ. પણ જોજો; આ મારા સવાલનો ઊત્તર આવે તેની અગાઉ ખુબ વીચાર કરજો. મારે તારી શહાદી મીનાચેહર શાય કરવાનો પક્કો વીચાર છે, તે તો તું જાણતી હશે. એ શહાજાદો કેવે રંગાસો, દ્રવ્યવાન, અને માયાળુ છે તે તો તને સારી પેઠે માલમ લાગે છે માં ને બહાદુરીમાં એના જેવા બીજો પુરુષ મેં દોડો નથી. તે ધણો ધર્માત્મા, માયાલુ, પદોપકારી અને ન્યાયના માર્ગ અને ન તારો છે; એ સહથી તો તું વાકેફ છે. અને મારે તારું ઝ

અતી ખુશી થયો છું જે તેં એને વરવાને પેહેલેથીજ કબુલ કીધું છે. પણ હંધમાં તું આ બીજો નર જીવે છે જે તારો હાથ મેલવવાને ધણો આતુર દેખાયછે. હું એને ધણો પીછાનતો નથી પણ એ મારા મીત્ર અરદેશીર નો બેટાછે એજ ઉપરથી મેં એને માંગણી કરવાની પરવાનગી આપી છે. તેટલા માટે હું તુંને પૂછું છું કે મીનોચેહર અને બેહરામ એ બંનેમાં તું કાણને વધું પસંદ કરેછે? જોજે, વીચારીને બોલજે કે પછી રસતાવે થાય નહીં.

શીરીન—મારા માનવંત એને સદાના કદરદાન પીતાજી ખરેખર તમારે જે કહ્યું તે સંધાપર વીચાર કરતાં મને બેહરામ વધારે પસંદ પડે. અને હું કરજોડી માગી લઉં છું જે મને એની માનવંત સ્ત્રી થવા દો. જો કે મીનોચેહર દ્રવ્યવાન છે પણ જેટલી લડાઈ બેહરામ કીધીછે તેટલીના નામ વટીક પણ એને સાંભળ્યા નહીં હશે. આપરા મુલકમાં આવીયા તેના પેહેલાં રસતામાં જે જે દુઃખો અને સંકટો એમને વઢીયાં અને નાપેકાર ચોરોને મારી હઠાવ્યા, તથા જંગલી જાનવરો પર જીત મેલવી બચારાં હમેશના દુઃખો-યારાં પ્રાણીઓનો જીવ સદાની ધનતેજરી અને ધારતીમાંથી માકળો કીધો એ સરવેનું વર્ણન જો મીનોચેહર શાંભલે તો ખરેખર ઠરઠર કાંપે. માટે વહાલા પીતાજી મને તમારી રાજી ખુશીથી હમણાંજ એમને પરણવાની પરવાનગી આપો કે મારી જીંદગીના બાકીના દીવસ હું હવે મારા આપેરીના ધણી સાથે શુખમાં યુગ્મરું.

જાહાંગીર—જો તારી એવીજ મરજી છે તો હું માઠી ખુશી સાથે રી અરજી માન્ય કરું છું અને આ તારો હાથ બેહરામને આપું છું.

(હાથ જોદાવી.)

બન્ના બેહરામ, હંધ તું આવ;

૧૫ તારી મોરદારને લાવ.

મુજની રાજી ખુશી અને મન,
કપ્પડ કરે છે આ તમારા લગણ.
શદા સુખી રહેજો જુગ જુગ જીવજો;
સ્ત્રી અને ભરથારનાં ખરાં સુખ પામજો.
મેહેર કરજો આ ધણ તું એવાં ઊપર;
આપી છે મારી બેઠી રાખી તું જમાં સખર.
છેએ હમો સરવે તારા આસરાને આધીન;
યજો આ મારી દુવા, આમીન; આમીન.

પ્રવેશ બીજો

મહેલની બાહરનો દેખાવ.

(ગામડીઆઓનું એક ટોળું આવે છે.)

૧ લો ગામડીઓ—કેમ ભાઈ આજે આપરું નહીંય કુચડું હો.

બીજો—ક્રીમ, ક્રીમ, હાને કુચડું. વલી તે હી અભાગ આવેલી;
અરે બોલને.

પહેલો—અરે અભાગ શેની? અભાગ ન આવેલી. જો આપરું
નહીંય તો વએધું વએધું.

બીજો—તે તું તો કહેકે કુચડુંને, ઘઢેઠાં બોલતાં એ આવદે કે નહીં

ત્રીજો—હવેનાહ જાએ એનું, આવદતું હતે તો તારી માક
ધકેલા ખાતે કે ?

પહેલો—એટલે હું વરી? કુચડું નહીં તો માડું થાયું: લીયો આ
જાએણું બોલી. આપરા રાજની હોકરી પરણે ને હું
નણે કંઈ લાભ નહીં થાય કે ? ત્યારે નહીંય કુચડું

બીજો—હાય, હાય, આપ-મારા, આ હી વાત. એ હું જે

અરે નહીરે—એ આજે રાજનું નામ હું

ઓલો ને આપરી હાજરી હાયે પરણ

ત્રીજો—પેલો મીનાચેહર કે ?

બીજો—હં હં તે તે ચીમારન નહી તે મીનાચેહર હાથે પરણે કે ?
હું તો એના ગામમાંથી હાંજો આવેલો તે મેં તો કાંઈએ નહી
હમજેલું.

પેહલો—એ ઘેના આદમી; તે કાંઈ તેણી હાથે પરણે કે ? અરે મેર;
ધતો પેલો થોડા દીહ થયા પેલો નવો કોઈ રાજા નીહ
આવેલો ? તેને પરણે તેને.

બધા—હં, હં, હં, હવે હમે હમજયા.

પેહલો—હંધ તો ભાઈ નવા નવા મોનાં જોઈને ચાંદનાં થતા દેખું
જી, હું હું.

બીજો—ચાલો ભાઈ આપણે હું ? જોઈએ તેની હાથે પરણે. કઈ મારી
ને તાગે હાથે પરણવાની ઉતીકે ? પણ આપણે તો મજાજ
છે જો ભાઈ.

ત્રીજો—હોવે હોવે; પણ પણે જો; પેના બધા ભેંભું, તરરર, ધરરર, ધમ
ધમ, પેં પેં પેં પેં કરતા ચાએના. જો. જો કીવી મજાહ પદે.

બીજો—ચાલ ને આપણે બી હોંદીએ.

પેહલો—ચાલો ચાલો છેતરાં, ખેતરાં હોદી મેલો ; ચાલો ભાઈ આપણે તો
આજે મોજ કરવા આવેલા ; હાએય મેહરખાંત હો ;
હાએય મેહરખાંત.

બીજો—પણ જોતી ભાઈ મેં આ લગણુનું ગાયણ જોદેલું તે ગાંજ ;
રાજાજીને ઠીક લાગેહ કે ?

—જોજ જોજ ગાતો ખરો.

૧ ભાઈ કોઈ ચેંચું કરે નહી જો; બધાં હાંબરો.

(ગાયછે.)

ચાલો શજની ચંદની રજની ગમતાં ગીતદાં— (રાહ.)

ચાલોરે હંધા, તાપડા ફાદી, મધુર અવાજે ગીતો ગાઇએ
બેહરામહાને હીરોન્યાનું, આજે ભિગા થઇ હાથે પરણાવીએ—ચાલો.
અરદેહીર રાજનો બેટો બેહરામ, ગણાય હાએ ધરાણુ આપાદ
એનુ રાજ અમરતપો એના ખાતર ભીદીએ આપણ હવે બાથ—ચાલો.
હીરોન્યાનું જાંગીરહાની બેટી થઈ હે આજથી રાણી
ધર કરેને દુર રહે એ જોદાંથી હગલી જાતની હાણી—ચાલો.
રાજ બંખહો હમને કાંઈ, હુબ લગન થયાં હે આજે
આવીયા હેએ હમો બધા, કાંઈબો આહોદાદ લેવા કાજે—ચાલો.
ખુદા કરેને તમો જીવો, હમપર રાજ કરવા હદા
ખરે ખાટ તમારે ખાતર, ખુદાએ કીધા હે હમ હરવેને પેદા—ચાલો.

ત્રીજો—મેર મેર મોડું ગાનું ગાયેલું. જો આ હું ગાંજી તે હાંમલ.
પણ જો ભાઈ મને ઊચકી લેજો. હું ગાંજી, તમો ગાઓ, એમ બધા
એકકી લીહાતી ગાઇએ, ચાલો જાઉ.

(બધા ગાયછે)

કાલીધતા-- (રાહ)

બધા—ઊપજે હે હમ હરવેને ખુદાલી, બેહરામહાના મજ કાજે
ભિગા થયા હે એ હાલ હમો આહીરવાદ દેવા આજે—ઊપજેછે.
૧લો—ખુદાખુદાલીનો નથી કાંઈ પાર,
૨જો—હજી આવે હે તમારે દવાર
૩જો—ખુદા થાય તમારો પાર
૪ધા—એવી હે હમારી બંદગી, ભિગવો તમો બાંબી જંદગી
હમપર રાજ કરવા, ભિગા થયા હે એ આહીરવાદ દેવા—ઊપજેછે.
-મુખારક હોજો આજનો દન, મીઠવે હે તે હરવેનું મન
મોદા બખહે તમાને અકલ માન, હાથ તન મનને ધન—ઊપજેછે.

૧ લો—નેક રાહ તમે રાજ કરો

૨ લો—હમ ગરીબની દાદખી લેજો

૩ લો—ને હમાને આહોદાદ આપજો

બધા—રહેજો તમે હદા હુખી, હંપ હાથે

એવું માંગે હે તમારા હેવડા—ઊપજેછે.

બધા—ચાલો હવે આપણે જમએ, હજી ભિગા આપણે મુકામે ભાઈ

હવે રહ્યું નથી કાંઈ કામ, આપનું આજ હાંધ.

૧ લો—હવે જઈ મીયાઈ ખાઈએ

૨ લો—જહાંગીરહાને નમહકાર કરીએ

૩ લો—છહિવા હે દુવા આપણે માંગીએ

બધા—કે રાખે હઉને ચર્ચન, કરીએ હેલુનું નમન

તે પ્રભુને તેની દુવા માગવા કાજે—ઊપજેછે.

૧ લો—વાહ વાહ ચાલો ભાઈ બંધ કરો આ ગાનું,

કે જમને ખાઈએ આપણું ખાણું.

બધા—હોવે, ચાએલાનો—આ હમે તો ચાએલા. હાએબ મહેરબાન.

પ્રવેશ ત્રીજા.

‘જહાંગીર રાજનો મેહુલ.

(જહાંગીર. બેહરામ, શીરીન, ધર્મગુરુઓ તથા સરદારો બેઠાં છે અને ગાયણ ચાલેછે.)

“Whist Whist”—(રાહ.)

રામસગરો—ઓ પ્રભુ તારી શક્તી ખરે છે અપાર

પશુ પક્ષી પણ ચમત્તે છે ખ્યાર

તો હમ મનુષ્યો કેમ નહી કરીએ વીચાર

મીઠા મધુર છે સરવને ખ્યાર

કોરસ.

ધ્યાર ધ્યારો છે, ધ્યાર ધ્યારો છે,
 તે તો સરવે કાઈ જાણે છે
 ધ્યાર આંધલો છે, ધ્યાર આંધલો છે,
 તેથી સરવે કાઈ જાણે છે.
 માટે ધ્યારના કરતા કોઈપર બેહદ
 અતી ધ્યારથી થાયછે અંતે બાજગડ
 માટે ધ્યાર કરતી વેળા કરજો વીચાર
 નીભશે કે નહી તે ધ્યાર વધુ વાર.

કોરસ.

કાટીલ ઝેહર માફક ઠડશે ધ્યાર
 હદ બાહાર હોશે તો કરશે ખુવાર
 માટે ધ્યારનો કરજો ખુબ વીચાર
 કે શુખી થવા બદલે ન થાવો લાચાર.

કોરસ.

બેહરામ—હા, હા, હા, આ ગાયણુના મીઠા શરોદયો મારો જીવ
 કેટલો ખુશી થયોછે. ખરેખર ગાયણુ તારાં કરતાં મધુરી ચીજ આ
 દુનાયામાં બીજી કાંઈ હોય એવું મને લાગતું નથી. તું દુઃખીને તેઓના
 દુઃખ વીસરાવેછે, ગમગીની દુર કરે છે, અને વીલાપનાં અને ત્રાસદાયક
 સ્થલોને રંગીલા બાગ બગીચા બનાવેછે. તારી ખુબી ગાવી એ સ્તુતી
 પાત્રછે પણ કોઈથી પુણું રીતે ગવાય એમ નથી.

જાહાંગીર—મારા બેહરામ મારા ધ્યારા બેહરામ—

બેહરામ—કેમ મેહેરબાન પાદશાહ.

જાહાંગીર—કેમ તમે તો આ ગાયણુ સાથે

મ. તમે તો તમારે મામ જવાની જિતાવજ

ગાયણીની સ્તુતી ગાવા પડ્યાછો. કેમ ત્યારે વધુવાર હંધી હવે રહેસો કેની?

બેહરામ—મારા માનવંત શાહ ખરેખર મને માફ કરો. મારા પીતાજી એટલીતો આતુરતાથી મારા પાછા ફરવાની વાત જોતા હશે કે હરધડી તેમને એકેક દાહાડા જેવી લાંબી માલમ પડતી હશે. કારણકે એક પખવાડીયામાં પાછા ફરવાની મેં કબુલાત આપી હતી અને આજ મને માફ પ્યાર વતન છોડ્યાને લગભગ વીસ દીન થયાછે; તેથીજ મેં જલદી રવાના થવા દો કે એક મહીનામો મારી શેકારઘાહ પુરી થાય.

જાહંગીર—ડીક છે; તારે ચાલો હવે વખત રહ્યો નથી. માટે આ ધારાના ગાંઠથી બંધ છ તમો સવારે કુચ કરવા ધારોછો તે પારપાડો. ઓ માહધર્મ દેવ તમો તમારા પુરતા આરતીરવાદ આ જોડાને બખશો કે એઓ શદા શુખી ને ખુશી રહે.

ધર્મગુરુ—(હાથ જોદીને) દીયો દીયો દાતારનું નામ;

ફતેહ થાય તમારું કામ.

ધરાણનો શાહાજાદો બેહરામ

પરણે શીરીનખાનુંને આ મુકામ.

જીસતી, હસતી, કીસતી, એમાં છે બહુ ભેદ;

તમારા દુર ભાગ્યનો નહી કરો તમો કાંઈ ખેદ.

સરજી છે તે સાહેબે આ જાંદગી;

કરો લો સદા તેની બંદગી.

દુન્યા છે એક તોફાની દરીઓ;

શરીર છે આપણનો મછવો.

આપનો જીવ છે હાકનારો ખારવો;

યાદ સેલગાહ પુરી કરી તમો પધારો.

હુ જમતમાં તોફાન;

આવી પડશે હાંણીમાં તમારો જન.
 રાખજો તે સાંહેબમાં ઇમાન
 લડવા આપ્યાંછે તમને તીર ને કમાન.
 કરજો આ જગતમાં બલાઇ સદા ;
 જુદાઇ માટે નથી તમને કીધા પેદા.
 સંપ રાખી રાજ હમેશ કરજો ;
 સરવે પ્રજા પર નેક નજર રાખજો.
 રેહેજો સદા પરમેશ્વરને આધીન ;
 સદ હજાર વરસ જીવજો-યજો આમીન.

જાહંગીર—હું પણ દુવા દઉં તમને ;
 શદા માયાલુ રેહેજો હંમને.
 દીકરી, ઉધારી છે તને બહુ મેહેનતથી.
 ખુદા રાખે તને દુર સઘળી જેહેનતથી.
 સદા સુખી રેહેજો, સાથ તારો બરધાર ;
 ચુશત અને પાક રાખજો સદા તારો પ્યાર.
 નમું છું તે મોટા સાહેબને હવે હું ;
 ધણું જીવજો, વાહાલી દીકરી તું.

બહેરામ } જાહંગીરશાહ અને મેહેરખાન ગ્રહરયો ;
 અને શીરીન } બેગો બપકાર માનીએ છીએ આજ હમો.

તમારા આશીરવાદથી યયા છેદએ આબારી ;
 બદલો આપશું દેખાડી માયા હમારી.
 ખોદા પુરી પાડજો સર્વે મનુષ્યની આસ.
 હમો પણ માંગી લીએ છીએ તે શાહેબની પાસ ;
 રજા માંગી લાઇએ છીએ હમો જવા હમારે ગાત્ર ;
 આ ધણ બખશ જે હમારા પેદરને સૂખ ને આરામ.

જાહંગીર—બલે પધારો મારાં વાહાલાંઓ ને તે સાહેબની મેહેરથી
સલામત પોહોંચી હમને તુરત ખખર કરો. ઉઠો બલા વજીર, દરબારીઓ
ને મારી રામસગરીઓ મુજની બેટી અને મારા જમાઇને ખુશાલીના
શરોદથી આશીરવાદ દેઓ.

(ગાયછે.)

Glory, Glory, Abyssenia—(રાહ.)

રામસગરીઓ—બલે બલે પધારો નેકનામ,

જાહંગીર—ખુશ ખુશાલ પોહોંચો તમારે ઠામ ;

વજીર—મેલવો અસલી કીરતી ને નાંમ

સધા—ઇચ્છીએ અંત કરણથી હમો—બલે બલે

જાહંગીર—ખુદા કરે સફર થાએ સલામત

વજીર—છોડી જાને રાજની હંધ ખટપટ ;

રામસગરી—ખુશાલ જમી, નોશ કરો ગટગટ

સધા—ઇચ્છીએ અંતકરણથી હમો—બલે બલે

જાહંગીર—તંદરોસ્ત, મંદરોસ્ત, પાછા આવજો,

વજીર—મેહેરબાનીની નેક રાહે ચાલજો ;

રામસગરી—જય કરી શઝી જુગ જુગ જીવજો

સધા—ઇચ્છીએ અંતકરણથી હમો—બલે બલે

જાહંગીર—નેક પેદરને પોહોંચાડો મારો સલામ,

વજીર—તારીફ જાળજ કરો, નેક છે તેનાં કલામ ;

રામસગરી—માંગીએ હમે, ખુદા બખશો એને આરામ

સધા—ઇચ્છીએ અંતકરણથી હમો—બલે બલે

મેહેરબાન ને શીરીન { ઓ પ્રભુ પુરી પાડો હમારી આશ,
ફેંકો કીરતી જાંગીરશાહની આસપાસ
સુખને સંપૂર્ણખશો એમને ખાશ
માંગીએ અંતકરણથી હમો—બલે બલે

રામસગીર—કબુલ કરો આ હમારી દુવા

જાહાંગીર } ખુદાની મેહેરથી ભોગવો શુખની હવા,
} સલામત ઝડપ તમારે ગામ પુગળે

સંધા—એવું માગીએ આજ હમો-ભલે ભલે

પ્રવેશ ચોઠો.

અરદેશીર રાજાનો મુલક,

સ્થલ, બાહારનું જંગલ.

(બેહરામ રસીલા શહીત આવી પુગેછે.)

બેહરામ—ઓ મારી દીલબર, હવેતો તને આ લાંબી મુશાફરીથી બહુ કંટાળો લાગ્યો હશે. પણ કાંઈ નહીં સંતોશ પામ અને ખુશી થા, કમકે હવે એનો અંત આવશે. પેલો દુર જાંચો મીનારો દેખાયછે તે મારા પીતાજીનું સ્થળ છે. ખરેખર તારી આરોગ્યાતામાં પણ બહુ ખીગાડો થયલો માલમ પડેછે. પરંતુ હવે શુખચેનમાં ગુજરવાના શુભ દીવસ બહુ પાસે આવ્યા છે.

શીરીન—મારા બહાલા જીગર, તમે મારે માટે કંઈ ચીંતા કરશો નહીં. હું તંદરોશત છું, તેમ વલી તમારી સાથે હોવાથી એટલી આનંદ છું જે મુસાફરીની સઘળી અડચણો હું તંદન ભુલી ગઈ છું. પણ દુર જીવો એક મોટું સરઘસ આપણી ભણી આવતું નજરે પડે છે.

બેહરામ—હા, એ મારા માયાજી પેદરે આપણને આવકાર દેવાને રજાલો મોકલ્યો હશે કે કદાપી ફરામરઝની ખબર પરથી પોતે પણ મને આતુરતામાં બેટવા આવતા હશે.

(અરદેશીર ગાડીમાં બેસી દાખલ થાયછે બેહરામ
ગાડી ભણી દોડી જઈ બોલેછે,)

બેહરામ—મારા માનવંત પેદર તમે આંટલે દીવસે મધ્યાથી મને બહુ ખુશી બપોળે અને આશા છે જે તમે તંદરોશત હોશો. વલી

તમેને એકતો મારી મુલાકાતથી ખુશી ઊપજતી હશે અને ખીજું તો ખુશી થવાનું કારણ એ છે જે તમારાં સુખરાજ્યને લાયકની એક રાણી હું પરણી લાવ્યો છું.

અરદેશીર—(અન્યથાધને) શું સ્ત્રી પરણી આવ્યો? બેહરામ તારી આખી જીંદગીમાં તેં એવો મોટો અપરાધ કદી અગાઉ કીધો ન હતો. શું છેલ્લી શેકારઘાઠમાં સ્ત્રીનો શેકાર કરી લાવ્યો? હા ગરીબ ખીચારી ગુલને કેટલું દુઃખ થશે. તે તારી ઘેરહાજરીથી ગમગીનીને ગમગીનીમાં ટવાઈ જતી હતી અને તારી કાગને દોઢે વાત જોતી બેઠી હતી; પણ હવે તેનાં દુઃખનો કશો પાર રહેશે નહીં. બોલ તારી આ ખીજી શાહજાદી કાણ છે?

શીરીન—મારા મોટા મેહેરખાંન હું કંમળખત સ્ત્રી તમારા મીત્ર જાંહગીરશાહની બેઠી છું, અને તમારા બેહરામે તેવણની રાજી અને ખુશીથી મને કંમળખતને પરણી છે. પણ શું એની કાંઈ પેહેલી મોહોરદાર છે જે તમોએ મને ખીજી ગણી?

અરદેશીર—ઓ નેકખાનું જો કે એ ખરેખર પરણ્યો નથી પરંતુ એ કમ્બલ થઈ ચુકો છે; અને તે પણ મારા હમેશના વફાદાર વજીર દીન-યારની બેઠી ગુલખાનું છે. હવે તો હું તેણીને કંમળખત કહી શકું. તું તો મોટી બાગ્યવાન ગણાય કેમજો આજ રોજથી તું ધરાણની રાણી થશે.

બેહરામ—અસ પીતાજી હવે બહુ થયું. તમારો કરોધ જરા સમજાવી હાલ મેહેલે ચાલો. હમો અતીઅંત યાકી ગયાં છીએ અને હમેને હાવા અઘટીત શબ્દોથી બહુ લાગેછે. ખબરદાર મારાં મનુષ્યો, ખુબ ધ્યાન રાખજો કે શીરીનખાનુંને જરાએ અપમાન થાય નહીં. ચાલો ગાડીવાલાઓ ગાડી હંકારો.

પ્રવેશ પાંચમો.

મેહેલનો ઓરદો.

(શીરીન એખલી એઠેલી છે.)

શીરીન—ઓ અભાગયા બેહરામ તેં શા માટે મને દુઃખી કીધી. અરે તું મને પરણ્યોજ નહી હોત તો સારૂ થતે ; અરે તું મારા મુલકમાં આવ્યો નહી હોતતો બેહેતર થાતે. અરે મારા પીતાતું કહેલું માન્ય કીધું હોત તો શગીથી સરસ થાતે. ઓ તું કેવો નીરદય કે એકનો પ્યાર જીગરમાં રાખી તેને કચુલ કરી બીજીને ફાદમાં નાખી. અરે ખુદા સુડી વચ્ચે સોપારી માફક મારી હાલત હાલ છે. હું ખરે કશોતીમાં શપડાઇ ગઇ છું. તુંજ ખાતર મેં મીનોચેહેરને ખોયો ને હવે કદાચ તને પણ ખોવું એમ લાગેછે. અરે આ શો ગજબ, આ શું શીતમ, આ કેવી આફત, આ શી બલા, તોખાહ, તોખાહ.

(બેહરામ દાખલ થાયછે.)

બેહરામ—શીરીન, શીરીન, એઠેલી તું ચીંતાતુર કેમ દેખાયછે? તુને શું દુઃખ છે?

શીરીન—(દલગીરી સાથે) નહીં મને કંઈ નથી.

બેહરામ—નહી, હું ધારું છું કે તુંને મારા આપના બોલવાથી ખેદ થાયછે. પણ હું સોગંદ લઇ કહું છું જે મારો સંઘો પ્યાર તુંજ પરજ છે. હા ખરી વાત છે જે મારો વીચાર પેહલેથી ગુલબાતું શાયનો હતો પણ બ્યારથી તારા ચાંદ સરખા બેહરાએ આ જલતાં જીગરને કેદી બનાવ્યું ત્યારનો મારો પ્યાર—મારો ખરો પ્યાર ત્યાંથી નીકલી જઇ તનેજ વલગી રહ્યો છે અને સદા વલગી રહેશે. તું આટલી ગમગીન ના થા. અને મારામાં વીશવાસ રાખી તારા જીવને નકામો રંજીદો ના કર. અરે આ મારું કાલજીયું ફાતી જાય છે અને તને દુઃખી બોધ તે કદી સુખી રહેવાનું નથી.

શીરીન—ચીક છે વહાલા બેહરામ, હવે તું જા અને આપણા લગનની સરવે તૈયારી કર. હવે જે નસીબમાં હશે તે ખરું, કેમજે ભાગ્યના લેખ કદી ભુસાતા નથી.

બેહરામ—નહી મારી વાહાલી મોહરદાર એમ તારા મનને દુઃખી ના કર. તું ખુશી થા અને જે જે કે ખુદાની મેહેરથી આપણે કેવાં શુખમાં રહીશું.

(જાયછે.)

શીરીન—(એખલી) હા : એમ લગનની તૈયારી કરવા કહું નહી તો કદાચ એ તો કાલનો કાલ મને રવાના કરી દે, તો હું રજડતી રખડતી ક્યાં રહું? અરે મારા પીતાને મોનું કેમ ખતલાંજી? ઓ પાક પરવરદેગાર, આ તે શું આદત; એકે મ્યાનમાં બધે તલવાર તે રેહેજ કેમ? શું કદી એવું બને કે બેહરામ ગુલના પ્યારમાં રહી મને પોતાની બાનુ તરીકે ચાહી શકે? અરે ખુદા એ વાત મારા પેદરના કાને પડશે તો તે કેવી તર્કણા બાંધશે? મારે વીશે શું વીચારશે, અને મારાપર કેવો શીતકાર નાખશે? રખે બેહરામ લગનની તૈયારીને બાને ગુલ સાથ સુખ એનમાં બેઠો હોય? અરે એ તે કેમ ખમાય? લેવો સાહેબતો ભપકામાં જાને કાંઈ હોયજ નહી તેમ બધી મધુરતાઓ મારી ભણી ચાલી આવે છે. પણ નાપેકાર બેહરામ તું એમ નહી શમજી શકે તારી લુચ્યાઈથી હું અંજાણી છું, અને તુંને કદીખી મારા પરતો ફાવવા દેવશ નહી.

(બેહરામ દાખલ થાયછે)

કેમ બેહરામ શું ખબર લાયા ?

બેહરામ—ખબરતો કંઈ નહીં. મારા જીવના હારે ખબર માત્ર એજ છે જે હમણાંજ તારા પેદરના ધારેલા જમઘ મીનોચેહેરનો ફરમાનદાર

આપણે ત્યાં ઉતારે લેવાની પરવાનગી લેવાને આવ્યો હતો અને તે મેં મોટી ખુશી સાથે આપી છે. કેમ થીક કેની ?

રીરીન—તમોને જે થીક હોય તે મને થીક લાગવું જોઈએ પણ—

બેહરામ—પણ શું વલી ?

રીરીન—પણ મીનોએહેરને હંધ આવવાનો કાંધ સખખ ?

બેહરામ—વલી સખખ શું ? હું તારે મુલકે આવી પુગ્યો તે કેમ ? મુસાફરી કરતાં કરતાં આવ્યો ને સારાં નસીએ તું મારે હાથ લાગી. તેમ કદાચ એના નસીખમાંથી કોઈ પાસેના રાજાની બેટી હોય તો તે વલી નસીખ ચલાવી હંધ લાવ્યું હોય. ખીનું શું ?

રીરીન—હા તમોએ કહ્યું એ મને દરસ્ત લાગે છે. એને તમોએ ઉતારે આપ્યો એતો ઘણુંજ નેક કીધું. કેમ જે એ પણ ખુશી થશે, કે જોકે મેં એનો હાથ ના પાડ્યો તોપણ મેં હજી એને ધીકાર્યો નથી. તમો જાવો અને એને માટે બધી બરોબર તૈયારી કરી વધુ ખર્ચ લાવો.

બેહરામ—ઠીક હું જાઉં છું મારા જાન.

(જાય છે.)

રીરીન—(એખલી) હા: હા: હા: આ લાગતો ઠીક લાગે છે. કાણ જાને એમારા પ્યારથી દુ:ખી થઈ મારી પુઠે નીકલ્યો હોય કે મારા કદ-રદાન ઘણીજાએ કહ્યું તેમ મારાં કરતાં કોઈ સારી સુંદરી માટે એનું નસીખ એને હંધ લાવ્યું હોય. પણ હું તો ખરી કે મારા બેહરામના એન ચાળા તપાસી એનો ખરો ભેદ શોધી કાઢાઉં.

હા એ નક્કી છે; એ ઠીકજ છે; હું એમજ કરીશ;

અને આ દુ:ખદાયક કામ કદી નહીં છોડીશ.

(જાય છે.)

અંક ત્રીજો.—પ્રવેશ પેહલો.

અરદેશીરનો મેહુલ.

(અરદેશીર, બેહરામ, શીરીન, ધર્મગુરૂ, ઇત્યાદી.)

અરદેશીર—અહો માહતમા આજ રોજે તમોને તસદી આપવાનો શખ્ખ એ છે જે મારો દીકરો બેહરામ હીલ્લાખાદના રાજા જાહાંગીરશાહની બેટી શીરીનખાનુ સાથે તે ગામમાં પોતાના લગન કરી આવ્યો છે. પણ હમારા દેશના કાયદા મુજબ જ્યાંવેહેર એઓની શેહાદી હાંધ થાય નહીં ત્યાં લગીન એઓનાં ફરજદનો હક હમારાં રાજ્યપર કે ખીજાં કસાં ઉપર ચાલતો નથી તેથી હું માંગી લઉં છું જે ધારાની રૂએ એઓના નેકા ફરીથી હાંધ કરે.

ધર્મગુરૂ—(હાથ જોદાવીને)

હાંધઆં જેવો હાજર છે તેઓ સરવે જાણુજો
કે બેહરામશાહ શીરીનખાનુને પરણેછે ; એ વલી સત માનજો.
લગન એઓનાં થયાંછે, સુભ હીલ્લાખાદ ગામે ;
તે હમોને કબુલ છે, આ ધરાણુને થામે.
સુખી રહો તમો સરવે સાથ, સંપથી ચલાવો તમારું રાજ ;
રાજખાતર ભીદજો ખાહ, સદા દુવા ગુજરીએ તેને કાજ.
ધમાન રાખજો તે સાહેબમાં, રહેજો તેના આસરાને આધીન ;
મલે સર્વ મદદ તે હખીબમાં, થજો હમારી દુવા આમીન.

ગુલખાનુ—અરે આ કેમ ખમાય—(બેહોસ થઈ પડે છે.)

દીન્યાર—માહારી વાલાલી બેટી શું છે ?

ગુલ—કાંઈ નહીં પીતાજી મને આપણે ઘેર લઈ ચાલો.

(દીન્યાર ગુલને લઈ જાય છે તે
રામસગરીઓ ગીત ગાય છે.)

રામસગરીઓ—પીયુ ક ઓત્ર બીન પીતમ પ્યારે—(રાહ.)

પ્રીત, પ્રેમ, પ્યાર, સજી કો ન જાણે

ખરું માનો મારું સજાણ્યાં—પ્રીત.

પ્યાર છે આંધલો કેહેવતછે મેહશુર,

ભલા પ્યારથી રેહજો, શદા તમે એ દુર

પ્યાર કરાવશે, દોલત ફના—ખરું માનો.

મેહબત, દોલત, હોરમત, એશમત

પ્યારથી થાશે શરવે ફના

માટે ભજો તમે માહ તે કીરતાર—ખરું માનો.

પેહેલે દીદારે તીર જેવો લાગે

પછી નીવડે કાતીલ તે જેહેર

ભલું તે થાને દુરજ રેહેવો—ખરું માનો.

પુરતો અંદેશો નેક વીચારો

અચાવશે આ હૃદયગાનજો

ખોતા વીચારે પ્યારમાં પદી ખોશો માલ મીલકટ—ખરું માનો.

માટે દુઆ અંદગી કરી લઉ હું

“અરમ” નુ કેહેવું માનજો તમે

અંતકરણથી ધમ્મીએ હમા—ખરું માનો.

બેહુરામ—મારી પ્યારી દીલદાર હું હમના જઈ આવું છું.

શીરીન—પણ બેહુરામ તું ક્યાં જાયછે વલી ?

બેહુરામ—સખરરે સખર, સખર કર દીલદાર;

હમણાં પાછો ફરશ તારે દવાર.

જગીછું શેજ કામકાજે ;

મીનોએહેર આવવાનો છે આજે.

શહ જોતી એસ થોદી ધડી હંધ;

મને પાછો ફરતાં વીલમ લાગશે નહી કંધ.

(જાયછે.)

શીરીન—(બાજુએ) અરે ખુદા આ કેવો ઘાટકીછે ? ગુલને મલવા જાયછે ને કામનું બહાનું કહાડેછે. અરે ખોદા મને જો એમ માલમ હોત કે મારાં લગનથી એના પીતાને એટલું દુઃખ થાશે અને એજ મોહરદાર એમ જુરી મરશે તો કદી હું એને પરણુતે નહીં. કેમકે મારાથી બએજ-ણના જન ખુવારીમાં આવી પડયાછે. પણ કાંધ નહી. જોઉ મીનોચેહેરની ખબર શું એ લાવે છે ?

(જાયછે)

પ્રવેશ બીજો.

મેહેલમાંનો એક એારદો.

(આમદાદ પડીછે ને શીરીન આવેછે.)

શીરીન—હા કેવી મીઠડી સહવાર સરં થઇછે ? ખરેખર આ મુલક ધણો આપ્પાદ હોય એમ લાગેછે. કેવા પક્ષીઓના મધુર અવાજ મારે કાંને પડેછે ? શઘલું લીલું લીલોતરી જેવું માહરી નજરે પડેછે. કેવી ઠંદી લેહેકી પુકેછે ? પ્યારો બેહરામ ક્યારે પાછો ફરશે ? શું મીનોચેહેર હજુર આવી પુગો નહી હશે ? કે શું કોઇ સોદાગર સાથે ગુંતાઇ ગયા હશે ? કે ખોદા જાણે શું હુંદીઓ વતાવી નાખવાની તૈયારી કરેછે ? કે કોઇ રાજના પત્રોના જવાબ લખવામાં ગુતાયા છે ? કે હજુર પાછા ફરયા નથી ? કે મીનોચે-હેરને લેવા જવાને બાહાને વલી ગુલ આગલ ગયાછે ? અરે કેમબખત શીરીન તારા જેવી બીજી અભાગણી સ્ત્રી તે આ દુનીઆમાં કોણ હશે ? પણ આતો કોઇનાં પગલાં સંભરાયછે. એ કાંધ બેહેરામશાહ આવતા હોય એમ લાગતુ નથી કેમ જે ત્રણચાર જનનાં પગલાંનો અવાજ સંભલાયછે.

(બેહરામ મીનોચેહેર સાથે દાખલ થાય છે.)

બેહરામ—લેવો માહારી વહાલી મોહરદાર આ તમારા રાજના પદોશી આવ્યા છે.

મીનોચેહેર—ભલા બેહરામ એવણ કહાં હમને પીછાનતાં નથી? તમોને કદાચ આજ કાલની ઓલખાણ થઈ હશે પણ હમો તો પેલાં કહે તેમ જનમથીજ એકેકને ઓલખતાં આવ્યાં છએ. કેમ મેહેરખાંન શીરીન-ખાનું ખુશ તો છેવોની?

શીરીન—હાજી; હમારા ધણીજીની મેહેરખાનીયો હમો ધણા ખુશી અને સુખી છએ.

બેહરામ—વાહાલી દીલદાર, હું મીનોચેહેરના ઊતારા માટે તૈયારી કરું તેતલોવાર તું એવણ સાથે હાંધજ રહી એવણને તારી મીકી જખાનથી વાત કરી મુસાફરીનું સંબંધ દુઃખ વીસરાવી દેજે.

(જાયછે.)

શીરીન—ભલા મીનોચેહેર કેમ તમારી શી ખબર છે? તમારું હાંધ કેમ પધારવું થયું? શું કાંઈ રાજસંબંધી કામ માટે આવ્યા છો?

મીનોચેહેર—ના, ના, જે કામ માટે હું આવ્યોછું તે તમારી આગલ કેહેતાં મને બહુ ત્રાશ ઊતપણ થાયછે. પણ શું તમારા બેહરામ સાથનાં લગન એવણનાં ગામમાં થઈ ચુકાં કે?

શીરીન—(અજબ થઈને) કાંયવાર? એ સવાલનો શખ્ખ શું? શું વહી તમો જાણતા નથી? હમારા લગનની એક દીવશ અગાઉ તો મારા બેહરામે તમોને ઊતારો આપવાને કબુલ કરી તમોને કેહેવડાવ્યું હતું. નાં, એમાં કાંઈ એ ભેદ હશે. જો કૃપાકરી મને ઝટ કહીદો.

મીનોચેહેર—નહી, નહી, નહી, તમો એટલાં ફેકટ ચીંતાતુર થશે નહીં. હું ખરું કહું છું જે તમારાં લગનની વખતે હું તમારે દેશ આવી પોહોં-

એ ન હતો. પણ જે મારો સરદાર અગાજીથી પરવાનગી લેવાને આવ્યો હતો તેને ખ્યાન કીધું તે પરથી મેં તર્ક બાંધી કે તમારાં લગનની તૈયારી થતી હશે. અને તેટલા માટેજ હું જડપથી કુચ કરતો નીકલી પડ્યો. પણ હું આવી પુગ્યો તેના પેહેલા તમારા નેકાતો થઇજ ચુકા હશે ?

શીરીન—અરે પણ નેકા સાથે તમોને શું છે જે હજુર નેકાનીજ વાત તમો કરો છો. જે ભાઇ મને બહુ વેહેમ જાય છે જે ખરું તમે જાણતાં હો તે કહીદો કે આ કમખખત રદ્યને શાંતી મલે.

મીનોચેહેર—કેમ વાર્ શીરીન કમખખત દીલ કેમ થયું ? હાવા મોટા શાહજાદા સાથ પરણી તેથી તું તો ભાગ્યસાલી કેહેવાવી જેઘએ. પણ મારા જેવા ગરીબ ડાહ્યાપણુવારા હેતવંતાને પરણી હોતે તો તું કંમખખત ગણાતે.

શીરીન—બસ હવે બહુ થયું. તમો મને એમ સંતાપો નહીં. મારી પકડી ખાતરી છે જે તમોને એ ભેદ માલમ છે પણ મારા દીલને દુઃખ થાય તેથી તમો તે છુપાવો છો. પણ હવે મેહેરબાની કરી મને કહી દેવો. હું કરજેદી માંગી લઉ છું જે હવે વધુવાર છુપાવો નહી. જે તમો મને ખરાજ ખ્યારથી હજી ચાહતા હોવોતો મને આ બેહદ ધનતેજરીમાંથી તરત છોદવો.

મીનોચેહેર—તું જ્યારે તાર્ દુરભાગ્ય જાણવાને એટલી આજ્ઞેજી કરેછે તારે માર્ હેયું દ્રઢ રહી શકતું નથી. લે હું તને ખોલું કહું છું જે ખરેખર તું એવી કમનસીબ છે જે ખરી રાણી થવાની તક અને સુખ છોડી હંધ એક દાશી તરીકે રહેવાને તું આવી.

શીરીન—(અજબ થઇને) શું દાશી ? નહી મનોચેહેર એમ મને ભરમમાં નાખશો નહી. તમો જે જાણતા હો તે ખરું કહી દો કે એક દાશી થવાને બદલે આ અભાગયા જીવનો જલદી અંત આણું.

મીનોચેહેર—શીરીન તું શું એમ ધારેછે કે બેહરામ બેવદ્દા થાય તો તારી દાદ લેનાર કોઈ બીજું નથી અને તને એખલી તજ દઈ એવાં કમોટે મરવા દેશે? નહી નહી, ના તને દાશી તરીકે રેડેવું પડશે એ સાંભલી ને તો હું તરતજ તારો છુટકારો કરવાને હંધ આવ્યો. અને હું આશા રાખુ છું જે મારી બધી મેહનતનો બદલો તે સાહેબ મને આપશે. સાંભલ; તારા હીલ્લાબાદથી નીકલવા પછે મારાં સાંભલવામાં આવ્યું જે એ તુંને ઠગાઈથી પરણી ગયો હતો. કેમજે એને માલમ હતું કે એનાં રાજમાં પાછાં લગન થાય નહી ત્યાંવેર તે ધારા મુજબનાં ગણાય નહીં. તેથી તે બે મતલબથી તુંને પરણ્યો છે; એકતો એ હતી કે જે એનો બાપ ના પાડે તો તારાં લગન ખોટાં ગણાય અને બીજુંતો એ કે એને પોતાની ગુલને આપેલાં વચન પ્રમાણે એ કરી દેખાદે.

શીરીન—ગુલને આપેલું વચન? તે શું વલી?

મીનોચેહેર—તે એ હતું કે જ્યારે એને ગુલને પરણવાતું વચન આપ્યું ત્યારે સાથે હેવુંબી કમુલ કીધું હતું કે એની દાસી તરીકે એક શાહજાદીને રાખવી, અને તેથી એ ઠગવીદયા વાપરી તને એની દાશી તરીકે રાખવા પરણી આવ્યો.

શીરીન—જે એમ હોયતો તે હંધ કેમ મને પાછો પરણ્યો? અને પોતાનાં લગન ધારા મુજબ પાછાં કેમ કરાવ્યાં?

મીનોચેહેર—તેનું કારણ એજકે જે હંધ ધારા મુજબ લગન કરે નહી તો તું છેડા છોડવી ચાલતી થાય તો પછી ગુલની દાસી તરીકે વલી બીજી કોણને શોધવ. જાય? વાસ્તે જે તું એની સ્ત્રી તરીકે બંધાયલી હોય તો પછે પોતાની મરજી પ્રમાણે ગમે તેમ તારી ઉપર જુલમ કરે. નહીતો કદાચ તારૂં મન રીજવવાને હેવી પંડીતાઈ કરતો હશે, કે કદાપી પોતાના પાપથી દરીને હાલ તને સ્ત્રી તરીકે રાખી એના મરણ પછી જુલમ કરવાનો હોય કે કદાચ પોતે ગાદીએ બેસી ગુલને પરણવાનો હોય.

શીરીન—હા, એ બધા શક મારા દીલમાં કેવી દોદાં ધામ કરેછે કે કાંઈએ સુજતું નથી. અરે ખુદા કાંઈ એનો ઇલાજ બતાવ.

મીનોચેહેર—પણ હજી બેહરામ તે ક્યાં રહ્યો? શું એનું કામ પુરું થતુંજ નહીં કે? ગુલના પ્યારથી એને ફરંસુદ તે ક્યાં મલે? પોતાનાં કાવતરાંમાં ફરતા ફરે અને એક મ્યાનમાં બધે તલવાર રાખે તો બનેજ કેમ? ખરેખાત શીરીન એતો તુંજ એવી નફત છે જે આ સઘણું મુગી મુગી શહન કરેછે.

શીરીન—પણ મીનોચેહેર ત્યારે હું શું કરું? કાંઈ ઇલાજ સુજતો નથી.

મીનોચેહેર—શું કરું? આ એક સેહલો ને સુતરો ઇલાજ બતાવાવું તેમ ચાલ. છોડીદે એકદમ એવા કપત રચનાર, બીવફા, ઠગારા ઘણીને અને જે તારા પ્યારમાં તારાં ભલાંમાં અને તારાંમાંજ એટલો બધો દીવાનો થઈ ગયો છે અને તારાં સુખ ખાતર એટલે દુરથી એવાં શંકતો ખમી આવ્યો છે તેનેજ તારો ખરો ભરથાર ગણુ. શું તારા બાપની મરજી મારે વીશે હતી તે ભુલી ગઈ?

શીરીન—(ચીરદાઇને) નહી હેવું નીચ કામ તો હું નહી કરીશ. પણ મીનોચેહેર કાણ જાણે એવણુ દરબારના કામમાં રોકાયા હશે. એમ તો એકદમ એ એટલો બધો બીવફા નહી થાય.

મીનોચેહેર—અરે ખુદા આ છોકરીની શી કંમબખતી લાગીછે જે હજુર તો એની બીવફાઇપર સક રાખે છે. પણ માહારી તો ખાતરી થઈ ચુકી છે અને તે છતાં તારી ખાતરી કરવાને બેહેતર એ છે જે આપણે ગુલનાં ધરતી શાંબે છુપઈ બેસયે અને પછી એનો ફેસતો અને એની મજાહ જોઈએ. કેમ પછી તારી ખાતરી થઈ તો મને કયુલ કરશે?

શીરીન—હા, મારા ભરથારને જો હું મારી નજરે પારકી સ્ત્રી સાથ પ્યાર કરતો જોવું, અને પછી તેની સ્ત્રી તરીકે રહું તો મારા જેવી

મુરખ ખીજ કોણ હોય? જ કમુલ છે, મીનોચેહેર, જો એની ખીવફાઈ મને એમ માલમ પડે તો હું આ મેહલ તજી જવાને રાજી છું.

(મીનોચેહેર જવા માંડે છે.)

પણ મીનોચેહેર થોભ; આપણે ગુલના ધરની સાંખે સંતાઈ બેસીએ તો કોઈ કદાપી આપણાપર ખોટો શક લઈ જાય કે આપણે કોઈ અધર્મની રસતે ભાગવાની ચુકતી કરતાં હશું. અને વલી કદાપી તે મજલાપર હોયતો આપરી નજરે કાંઈ પડે નહીં તેથી હું ધારીશું જે એના ધર સામે જે હમારી ધર્મની જગ્યા છે ત્યાં બંદગી કરવાને બાહાને જઈએ અને એની બધી તપાસ કરીએ.

મીનોચેહેર—હા, એપણુ થીક છે, અને મારે કમુલ છે. હું જાઉં છું અને ત્યાં આજ સાંજે તારી રાહ જોતો રહીશ.

(જાય છે.)

(બેહરામનું દાખલ થવું)

બેહરામ—ઓ વહાલી સ્ત્રી, ઓ પ્યારી દીલદાર વાત તે તને શું કહું? બાવાજી બહુ ખીમાર પડ્યા છે અને હવે જીવવાની કાંઈ આશા રહી નથી, અને આજની રાત કાહાડે એમ લાગતું નથી. તે સાથે ખીચારી અભાગણી ગુલ પણ બહુ માંદી છે વાસતે હું પાછો મારા પદર પાસે જઈ છું અને તું પણ તારી સગવડે આવજો.

શીરીન—ઓ માહારા વાહાલા બેહરામ તું એટલો ગભરા ના. હમણા તે સાહેબની મેહેરથી બંને સારાં થશે. પણ હું તો આજે બંદગી કરવા જવાની છું અને ત્યાંપણુ બંદગી કરી લઈશ કે ખોદા એ બંનેને બચાવે.

(બેહરામ જાય છે.)

આ પણ થીક લામ છે. જોઈએ, બાવાની ખીમારીને બાહાને ગુલ પારો જઈ

ને મેશે છે કે? અરે ખોદા આજના મરદો કેવા ઠગાર છે. પણ કંઈ નહી હમણા એનો ભરમ કુતશે.

(જાય છે.)

પ્રવેશ ત્રીજા.

ગુલબાનુનું ઘર

ગુલબાનું ખીજાનાપર ખીમાર પડી છે.

(શીરીન ને મીનોએહેર સાંમેના દેવળમાં ભરાયલાં છે.)

ગુલ—અરે ઓ ખુદા હાવી વીપતીમાં તેં મને કાંએ નાખી? મારો હુવો શો અપરાધ થયો હશે જે આ ભારે દુઃખમાં હું આવી પડી? ઓ ખીવદા બેહરામ મને ફકટ ઉમેદમાંજ રાખી મુકી? અરે ખુદા હવે તો મને મોહત બખ્સ, કે ઉમેદ ભરજ આ દગાખોર દુનીઆ તજી જાઉં. જેમ એક માલી ગોલાબના કુમલા ઝાડને મેહેનત લઈ પાણી સીપી ઉધારે છે ને પછી તજી દે છે તો તે કરમઈ જાય છે તેમજ ઓ મારા બેહરામ તારી માયાને મેહેનતથી હું આટલી મોટી થઈ અને હવે તારા તજી દેવાથી કરમઈ તો ગઈ છું અને ચંદ વખતમાં મરણ પામીશ. પણ કંઈ નહી. હાવી હાલતમાં મને સર્વે મોજ સોખ, સુખચેન, આરામ, મગ્નહ એ સરવે કરતાં મોહત વધારે પ્યાર લાગશે. અરે પણ આ પગલાં કોણનાં સંભાળાય છે?

(બેહરામ દાખલ થાય છે.)

ઓ મેહેરબાન તમો હવે હું તસદી લેશો નહીં. તમારી અભાગની ગુલ વીશે તમો હવે કરશો વીચાર કરશો નહીં. જે ઝાડ મેં રોખ્યું અને જેના ફલ આખવાને હું ઊમેદવાર હતી તેતો હવે ખીજી આખશે. પણ કંઈ નહી મારા વાહાલા બેહરામ જો કે તેં તો મને તદન તજી છે પણ હું તને કદીખી વીસરનાર નથી. તારી જુદાઈ અને કુર આલથી

મને એટલું લાગે છે જે હવે મારો અંત નજદીક આવ્યો હોય એમ મને દીસે છે. સદા તું સુખી રહે અને તારા પેદરતું રાજ કાયમ રહે.

બેહુરામ—અરે કમ નસીબ ગુલ હમણાજ મારા પેદરની માડી ખખર તને પોહોંચાડવા આવ્યો છું. મારો વાહાલો પેદર અંતે મરણ પામ્યો છે, અને તારો બાપ ત્યાં કામમાં રોકાવાથી હું તને એ ખખર કહેવા આવ્યો. વહાલી શીરીન પણ પ્રાથના કરવા ગઈ છે તેથી એને ચેતાવ્યું નથી.

ગુલ—ઓ ધાટકી બેહરામ તારા બાપનાં મોહોતનું કારણ તું જ છે. તારી હાથી ચાલ તેને પસંદ આવી નહીં અને તેનો ગમ ખાઈ તે અંતે મરણ પામ્યો. ખોદા તેને બેહુસ્ત બખશે.

બેહુરામ—ઓ ગુલ તું એમ મને નાહિકની સતાવ ના. ગુલ હું ખરેખર પસંતાં છું જે મને તારા પ્યારની એટલી બધી ખખર હતી નહીં. મેં જ્યારે શીરીનને જોઈ ત્યારે મારું જીગર ફાટી ગયું અને તને મેં કબુલ કરી હતી એમ હું તદ્દન ભુલી ગયો. પણ ગુલ જો મારી વતી તને મારો બાઈ કાવશ મલે તો શું ખોટું છે? ના તું એમ રડ નાં. તારી આંખોમાં આશુ જોઈ મને બહુ ખેદ ઉત્પન્ન થાય છે; કાવ તારા આશુ હું નુંછી નાખું.

(બેહરામ આંશુ નુછે છે તેટલામાં સાંમેના દેવલમાંથી મીનોચેહર બોલે છે.)

મીનોચેહર—અરે ખોદા આએ કેવો જુલમ! આ શુ ગજબ, શું શીતમ, શું આફત!! પોતાની પતીવ્રતા સ્ત્રી હાંધ રહીને જુરી મરે છે તે! તેની દાદ લઈ તેનાં આશુ નુંછવાને બદલે એક પારકી સ્ત્રીની સોડમાં બેસી તેનાં આશુ નુછે છે. અરે ખોદા આ મારેથી દેખઈ શકાતું નથી તો આ ગરીબ ખીચારી શીરીનથી કેમ ખમાયં! તોખાહ, તોખાહ.

ને હું આ જગે હોજી તો પછી સ્ત્રી હોવું તો ધણીનો અને ધણી હોઈતો સ્ત્રીનો આ ધડી જાન લેજી નહીં ત્યાંલગીન સુખે બેશું નહીં.

(રસ્તામાં મોટા પોકારો સંભલાય છે.)

શીરીન—પણ આ રસતામાં રસ રોર શાંતી છે? લોકો રદવાના પોકાર કેમ મારતાં કરેછે? શું કંઈ રાજમાં નવું જીવું થયું છે?

મીનોચેહેર—ખરેખર અરદેસીર રાજ મરણ પામ્યો હોય એમ લાગે છે. કેમ જે મીનારાપર કાલો વાવતો ઊડે છે, અને ગલી ગલી એ હુંધાં દોલો વાગે છે. લોકો “શાહ શાહ” પોકારે છે અને બેહરામશાહતો હંધ ગુલજી સાથે મજાહ કરેછે. અરે જે શખસ પોતાનાં આપનાં મરણની વખતેથી પોતાની ખોટી મોહોરદાર સાથે પ્યારની વાત કરે તે કેવો ધાતકી હોવો જોઈએ? પોતાના આપના મરણથી રડતો નથી તો ધણીઆણીનાં મોતે તો રડવાને બદલે હસે. આ તો બધા મારાથી વધુ ખમાય નહીં. શીરીન તું એક દમ મને રજા આપ કે આવા ઠગારાને આ ધડીએ અને આ જગે ઠાર કરું. તું કેમ એ બધું શહન કરે છે?

શીરીન—બસ બસ તું વધુ બોલ નહીં. જે ધણી પોતાના આપના મરણથી રડવાને બદલે ખીજ સ્ત્રી સાથે પોતાનો વખત ગુજારે અને તેને થતાં દુઃખથી પોતે રડે તે ધણીનો તેનાપર કેટલો પ્યાર હોવો જોઈએ તે હું ખાતરીથી જાણી ચુકી છું. ચાલ મીનોચેહેર આજ રાત્રે તું હંધથી રવાના થા, અને જે જંગલમાંથી હમારો મીનારો દેખાય છે ત્યાં તું મારી વાટ જોજે. હું આસરે દશ વાગતાને શુમારે નીકલી આવશ. કદાચ અરદેશીરના મોહોતથી મને તક પણ ઠીક મલશે.

મીનોચેહેર—પણ શીરીન તું મારીસાથે દગો તો નહીં રમે? જો એમ કરી મને હંધથી કાઢાડી મુકી તું શંતઈ બેસતી ના.

શીરીન—મીનોચેહેર તું હવે કદીથી એમ ધારે છે જે હું હેવા જુઠા ઠગારા ખીવકા બરખાર સાથે એક પણ પણ રહી શકું? જો

મને આજે હાંધ મલ્યો નહીં હોતે તોખી હું કાંઈપી કરી એનાથી આજેજ છુતી પડતે, કેમ જે મારી નજરે નજર હોવો પ્યાર હું જોઈ શકતી નથી, ને મારો મુલ્યવાન જન હોવા દોલગાલુ હેતવંતા બરથારપર આપી શકતી નથી. ચાલ આપણે જઈએ. હવે વધુ વખત કાઢાડવો નહીં જોઈએ.

(જાયછે.)

ગુલબાનું—ઓ બેહરામ મારો જીવ જાય છે. મારું દીલ ક્ષાતી જાય છે. અરે મને કંઈ સુજ પડતું નથી. મારો જીવ ફરે છે. અરે મારા પીતાને કાંઈ બોલાવો.

(દીનીયાર દાખલ થાય છે.)

મારા વાહાલા પીતા, મારા કદરદાંન મુરખી, મારા માનવંતા પેદર, હવે હું પણ આ દુનયા છોડી જાઉં છું. એમાં કાંઈ મારો વાંક નથી કે નથી બેહરામનો. એ તો જે નશીબમાં થવાનું હતું તે થઈ ચુકું છે. કેમ જે નશીબના લેખ કદી ભુસાતા નથી. બાવાજી તમો જઈ મારી સઘલી મરણની તૈયારી કરો. હું મરું છું, હું જાઉં છું, હું છોડુ છું. બેહરામ સુખી રહેજે; ખુશી થજે; શીરીનનો પ્યાર સદા વધતો જજે; નેક રાહે નેક નજરે તારા બેહસ્તનસીન પેદર માફક રાજ કરી મારા ગરીબ બાવા-જીપર તેનાજ જેવી મેહરબાની રાખજે. હું મરું છું બેહરામ, લે આ છેલ્લી સલામ.

(મરી જાય છે.)

બેહરામ—ઓ ગુલ ઓ ગુલ મને માફ કર. અરે પણ એતો થંદો ખરફ જેવી થઈ ગઈ છે. અરે ખોલ છેલ્લી ધડી માફ માગું તેટલો શમય પણ રહ્યો નથી. ઓ! આ પસતાવો હવે શા કામનો? એ તો હવે ધણો મોટો થયો. પેદર મુવો, ગુલ મુઘ અને હું શા માટે રહ્યો. ગુલ ઓ ગુલ, ઓ વહાંલી ગુલ તને છેલ્લી સલામ;

ખોદા હવે અખશે તારા જીવને સદાનો આરામ.

(એ શુધ થઇ પડેછે.)

પ્રવેશ ચોઠો.

બેહરામનો મેહુલ

બેહરામનો સુવાનો ઓરદો.

(બેહરામ આવેછે.)

બેહરામ—ઓ શીરીન, ઓ શીરીન, હજીતો એક આફતનો ધાહ જરાએ રૂઝયો નથી તેટલાં બીજી માઠી ખબર લાયો છું. શીરીન, કેમ શું બહુ નીંદ્રાવસતામાં છે કે શું ? જવાબે આપતી નથી. શીરીન ઉઠની, જાગની, શીરીન, બીચારી ગુલ પશુ મરણ પામી છે. અરે આજે એમ શું થયું જોગ તો ખરો.

(બીજાનાપર જોયછે તો મલે નહી.)

અરે આ શું શીરીન ક્યાં ગઇ, શીરીન ખોખાઇ, ગુમ થઇ.

આ શું આફત, દાશી, દાશી, ઓ દાશી.

(દાશી દાખલ થાય છે.)

દાશી—જી, જી, કાંય, બાધજી શું કહો છો. (ચોંકે છે.)

બેહરામ—કેમ તારી બાધ ક્યાં છે !

દાશી—જાંહપનાહ જેમ દરરોજ વખત સર સુવા જાય છે તેમ તમારી પુછ પરછ કરી બીજાંને ગઇ પશુ મને છેલ્લે કહી ગઇ કે મારા બેહરામને છેલ્લી સલામ કેહજો, કેમજો આજ હું તેને મલી શકી નહી. મેં ધારયું જે જેમ સુવા જવાની અગાજી તમેને ભેટવાની તેવ છે તેમ તમારી ઘેરહાજરીથી મેલાપ નહી થવાથી મને એમ કહી ગયાં હશે. પણ શું બાધ હાંધ નથી ? અરે આ શું બનાવ ?

બેહરામ—અરે પરમેશ્વર આ શો ગજબ. ખરી મોહરદારખી ગઢ
 અને મોહરદાર થનારી ઉમેદમાં મુંઢ. પેદર પણ મરણ પામયો અને
 આ બધી આફતો એક પછી એક કેવી તોપનાં ગોલા માફક મારીપર
 તુટી પડી છે. (સાંમે જોઈ) અરે ઓ પાહાદો, દુંગરાઓ, તમો કેમ શાંત
 બેઠા છો? તમો એટલાં દયાહીન કેમ થયાં છો? જે મારી શીરીન
 ગુમ થઈ અને તમો શાંત નીંદ્રા ભોગવો છો. તમારા રાજપર હાલું
 ભારે દુઃખ પડતું જોઈ તમો વીલાપ કરવાને બદલે નીંદ્રારથીતીમાં પડી
 રહ્યાં છો? જગો, જગરત થાવો, એકદમ તમારા તોફાની ગગડાતો ચલા-
 વો, આખી દુનયાને ઊઠાડો કે માહારી શીરીનને સોધી કહાદે. ઓ કમ-
 બખત શીરીન, ઓ અભાગી શીરીન, ઓ વાહલી શીરીન, ઓ પ્યારી
 શીરીન તું મને મુકી કેમ ચાલી ગઈ? તેં મને કાંય તજ્યો? ઓ
 ખોદા, ઓ પાક પરવરદેગાર, આ શું શીતમ, આ શું ગજબ, આ શું
 જુલમ, આ શું આફત? ઓ શીરીન તું પતાલમાં ભરાઈ હશે, તું આ-
 કાશમાં ઉડી ગઈ હશે, તેં પાહાદોમાં વાસો કીધો હશે, તું કોયલ કે
 મોર સાથ નાચતી હશે, તું શમશાનમાં છુપઈ રહી હશે, તું જે જે જગ-
 યાએ હશે તે સગલાં સ્થલો સોધી તને મેલવું નહીં તો માફ નામ બેહ-
 રામ નહી. શીરીન તેં આ શું કીધું? શું ગુલની મરતી વખતે તેની
 માવજત કરવા ગીયો તેટલામાં તેનો આવો લાભ લીધો? અરે પણ
 એમ જતું રેહવાનું કારણ શું? કાંઈ નહી, પણ હમણાં રાત છે અને
 અંધાર પણ થયું છે. હું સહવાર પડવે તારી ખોલમાં નીકલશ. (વી-
 ચાર કરીને બાજુએ) નહી, પણ નહી. કડાપી તેટલા વખતમાં તું ક્યાંની
 ક્યાં પાર થઈ જશે અને તે છતાં સઘલાંને સહવારે માલમ પડવાથી મને
 જતો અતકાવશે, વાસતે બેહતર એજ છે જે સુવા જવાને બહાને હમણાજ
 સોદાગરનાં વેશમાં નીકલી જઈ કે કોઈ ઓલખેપણ નહી. ઓ
 શીરીન તું ખુબ યાદ રાખજે કે તને મેલવયા વગરતો આ દુનીયામાં હું

જીવશન નહીં પણ હા, જવા અગાઉ એ બોલ મારા વહાલા બાઈને
લખી જણાઉં.

(લખવા બેસે છે.)

મારા સદાના વાહાલા બાઈ,

ખરેખર તુંને આ પત્ર વાંચી અતીસે ખેદ ઉપજશે. પણ તેમ
દલગીર થવાને બદલે ખોદામાં સખર રાખી મારી અરજી પ્રમાણે કરજે,
કેમજે તે સાહેબનું ચાહવું હશે તો મારી ઉમેદમાં પારપડી જલદી પાછો
ફરસ. અને કદાપી હું પાછો નહીં આવું તો મને મુવેલો સમજજે.
આજે હજુરતો બાપને ખોવાને આંઠ ધડી પણ થઈ નથી તેટલાં ગુણ તો
મરી ગઈ તે તને માલમ છે, પણ તેના કરતાંબી મોટી આફત એ
આવી પડી છે જે મારી શીરીન ગુમ થઈ છે. અને તેથી હું તેની સોધમાં
જાઉં છું. માટે આજ રોજથી ગાદીપર તું ખીરાજજે અને જેમ આપણા
ખેહસ્તનસીન પીતાજી કૃપાદર્શીથી રાજ ચલાવતા આવ્યા હતા તેમ તું
પણ કરજે, કે એમણા સારાં નામને કાંઈ દાગ લાગે નહીં. મારું એમ
અચપ્પચું નીકલી જવાનું કારણ માત્ર શીરીનનું ગુમ થવું છે. મને માલમ
નથી કે તે ક્યાં અને કેમ નીકલી ગઈ; પણ તે ગઈ છે, એ ખરી વાત છે.
અને તેથી હું તેની પુઠે જાઉં છું. મારું હૈયું ભરાઈ આવ્યું છે અને
વધુ લખી શકતો નથી. ખોદા તને આ રાજપર સલામત રાખે, અને
તું સદા સુખી રહે એ તારા પ્રીય બાઈ ખેહરામની ખરી દુવા છે તે
આમીન હોજે.

દાશી—એ આ ચીડી તારી સાથે રાખ. અને હવે હું સુવા જાઉં છું તેથી
સાવધ રહેજે કે કોઈ મને છેડે નહીં. અને આટલા દીનનો બિજગરો
હોવાથી સહવારના વખતશર નહીં ઉઠું તો તરત આ ચીડી મારા
બાઈ કાવશને આપજે. કેમજે એમાં અગત્યનું રાજદુવારી કામ

લખેલું છે અને મારી ધણી ધણી સલામ કેહેને. જા જત કરી જામને
મુર્ખ જા.

(જાયછે.)

(બેહરામ સોદાગરનો પોશાક પેહરતાં પેહરતાં ગાયછે.)

ઓ દીલ મારં દુઃખીયારં—(રાહ.)

ઓ દીલ મારં દુઃખીયારં, સદા તુંને યાદ કરશે
હો તુંજવીના હવે એને, નહીં આરામ મલશે—હાય, હાય,
હાય, હાય, ખોદા,
કેમ થયું છે તારં નાહાસવું, કેમ થયું છે તારા ભાગવું
ઓ મુજને છોડી ક્યાં ગઈ તું, આ દુઃખ કેમ ખમું—ઓ દીલ.
જ્યારે પ્યાર કીધો તુંજશે, નહીં રાખીતી મેં આશ,
કે રખડવું પડશે મને, આમ અહીંઆં આસપાસ—ઓ દીલ.
બેહતર થાત જો પડી, હવે નહીં મારા દરશને
કેમ કરી શાંત કરું, આ દુઃખ્યારાં રદ્યને—ઓ દીલ.
ખખસ પ્રભુ મુજને મોહત, હવે છોડવ આ શંકતથી
સત્ય છે, નસીબના લેખ કદી લુસાતા નથી—ઓ દીલ.
કંઈ નહીં રજડસ રખડસ, ઓ શીરીન તુંજ માટે
અંતે મરીશ હુંપણ, તારીને તારીજ સાથે—ઓ દીલ.
હવે લઉં છું આ સોદાગરનો, પોશાક નહીં કોઈ જાણે
માર્ગ પકડું છું આ વેરાનનો, કે શાંતી તે આણે—ઓ દીલ.
લઉં છું મારો રસ્તો, જંગલ દેખાયછે ખીઆખાન
હીંમત ધરી જાઉં છું, જગયાતો છે બહુ વેરાન—ઓ ખોદા.
છેલ્લી સલામ ઓ માહારાં રાજ, છેલ્લી સલામ ઓ પ્રજ
શીરીન તુંજ ખાતર ખમશ, હું બધી સજા—ઓ દીલ.

પ્રવેશ પાંચમો.

કાવશ રાહુાનદાનો ઓરદો.

(દાશીનું દાખલ થવું.)

દાસી—શેઠ, શેઠ, ઓ શેઠજી, આ ચીઠી મને બેહરામશાહે રાતરે આપી હતી અને કહ્યું હતું જે એવણુ વખતસર ન ઉઠે તો મારે ત-
મોને તાકીડેથી પોહોંચાદવી કેમજે એમાં અગત્યનું રાજદુવારી કાંમ છે.
અને વલી તમોને બણી બણી સલામપણુ કહી છે.

(કાવશ ચીઠી ઉગાડી વાંચે છે)

કાવશ—(અજબ થઈ) અરે આ શું ? દાશી તે એને સુવા જતો જોયો ?

દાશી—હા મેહરબાન.

કાવશ—અરે એ તો લખેછે જે શીરીન ગુમ થઈ તેની પછવાડે
હું જાંઝી છું.

દાશી—શું મુરખીજી તારે શીરીન ગુમ થઈ છે ? હા : એ કેવી
રૂપાલી દયાલું અને ધર્માતમાં સ્ત્રી હતી. અરે આતલા વખતમાં કડીબી
એકપણુ કડવો શબ્દ મને કહ્યો હતો નહી. અરર હવે એવી બાધ
મને ક્યાં મલશે ?

કાવશ—દાશી, તું જા અને એકદમ ચોખ્ખાદારને હુકમ કર કે
દીન્યાર વજરને મોકલે.

(દાશી જાય છે.)

કાવશ—અરે પરમેશ્વર આ શું આજ્ઞત ? પેદર મુવો અને તરતજ
પછવાડે ભાઈ પણ ગયો.

શું કામનુ હવે આ રાજ મને;

કેમ કરી છુલું બેહરામ તને.

ક્યાં મલશે મને ફરીથી હેવો બાઈ;

શું કરવું શું પડવું નથી કાંઈ.

(વજર દાખલ થાય છે.)

ઓ માહારા વાહલા વજર, મારા સદાના માયાલુ વજર, આ તે શું ગળ્ગળ, શું આફત?

દીનચાર—કેમ શું છે? આટલા ચીંતાતુર કેમ દેખાવો છો?

કાવરા—વજર, વાંચ, આ ચીડી વાંચ, ને તું જો કે મારી શી દુર દશા થઈ છે. હજી બાપને મરવાને લાંબો વખત થયો નથી તેટલામાં હાવો કદરદાન બાઈ ખોલી બેઠો છું.

વજર—(હાથમાંની ચીડી વાંચી રહીને) અરે ખોદા, ખરેખર આ તે શું ગળ્ગળ. હજી સમને ને પુત્રીને બોયાને એક અઠવાડ્યું થયું નથી તેટલામાં શાહને ખોલી બેઠો છું. પણ જેહાનપનાહ હવે વીલાપ કરવામાં કરો લાભ નથી. મને એકદમ હોકમ કરો કે બેહરામશાહની સોધમાં ચાર પાંચ લશકરી તુકડીઓ રવાના કરીએ. જેહાનપનાહ હોકમ છે?

કાવરા—બસ જ વજર તને જેમ દરસ્ત લાગે તેમ કર. હું કંઈ કહી શકતો નથી. હું મારા દીવાનખાનામાં છું અને કંઈપણ ખુશાળીની ખબર મને તો મને તરત ત્યાં પોહોચાડજો. જા ફતેહ કરી પાછો ફર.

(જાય છે)

અંક ચોથો.—પ્રવેશ પેહલો.

આબદાપુરના રાજા ખુશરૂનો મહેલ.

(ખુશરૂ અને મીનાચેહેર બેઠા બેઠા વાત કરે છે.)

મીનાચેહેર—મારા વાહલા પેદર, મારે ખોદાનો કેટલો ઉપકાર આનવો જોઈએ કે એ મોટા સાહેબે અતે મારી આશ ખુરી પાડી છે.

એ તો થીકજ થયું જે શીકારવાહથી બટકતો બટકતો હીલ્લાખાદ નજ લાગો કે આવી સરસ સ્ત્રી મારે હાથ લાગી. પણ હવે મારી શાહાદી જલડી કરો; પીતાજી મને બહું ઊતાવલ છે; કેમકે સાહદી પછી મારે એ મારી વાહાલી બાઈડી વીશે તમેને વધુ કેહેવાનું છે.

ખરાડ—હીક છે મારા બેટા, જે તારી મરજી એવીજ હોયતો તે શુભ દીનનું મુરત હું હમણાં જોવડાવી કાઢાડું છું (ચોપદારને) ચોપદાર જા, વજીરને હુકમ કર કે એક કાબેલ અને હુશીયાર નજીમીને બોલાવી મંગાવે.

ચોપદાર—તમારા હુકમ પ્રમાણે કરવાને હું જાઉં છું જેહાનપનાહ.

ખરાડ—પણ વાહાલા બેટા એ વીશે બીજી એવી શી વાત છે કે તે તું લગન પછી કેહવા માંગે છે? જરા હમણાજ બોલની.

મીનાચેહર—અરે કંઈ નહીરે પીતાજી; બીયારા જાહગીરશાહે મારી કેહેવી મજની માહવજત કરીને મારી ઉપર શીદા શીદા થઈ ગયા તે બધું; વલી બીજું શું? તથા આ મારી લાંબી મુશાફરીની વાત; વલી બીજું શું હોય? તમે કાંઈ ધારતી બરેયું સમજ્યા કે? એમ ના ધારતા હું બાવાજી.

ખરાડ—તે તું કેહતો હતો કે મને પરણવાની ઉતાવળ છે તે જાણી પરણાવી લેવો તેથી કંઈ લગનને લગતી તો નથી કે?

મીનાચેહર—છટ, છટ, એમ કરી જલદી હું પરણવા માગું છું. લેવોની બાવાજી આ બોલું કહી દઈ છું કે મને જલદી પરણવા બહુ ગમે છે ને—પણ લેવો આ તમારો નજીમી આવ્યો. (નજીમી આવેછે.)

(નજીમીને) બેસો, બેસો, મારાં કંઈ જલદી લગન થાય હેવું કાંઈ સારું મુરત કહો.

ખરાડ—અરે સખુર મીનાચેહર હું એવનને સમજાવી કહું. જુવો ની આ મારો બેટા મારા મીત્ર જાહગીરશાહની બેટી શીરીનને તેં શી.

ગામ પરણી આવ્યો છે; પણ હમારા રાજના ધારા પ્રમાણે એ વીવાહ હંધ થાય નહીં તો ખરાં લગન ગણાય નહીં ; તેથી એવો એક શુભ દિન શોધી કહાડો કે આપણે એનાં લગન ખુશાલીમાં જલદી કરીએ.

મીનાચેહેર—અરે પણ દહાડો મળે નજદીક શોધજો હં (બાળુ-એ) નહીતો આપણે હંધ ભોપાલું કુટી જશે.

નજીમી—બહુ સારું જાહેરનાહ, (મંત્ર બળે છે,) પણ ચોપદાર હમણા કેટલા વાગા હશે ?

ચોપદાર—શાહેબ—અઠાર ઘડી દહાડો ચડ્યો છે.

નજીમી—થીક ત્યારે હું હવે જરાક ગણતરી કરું તેટલાં સંભાલ જે કે : એ કે ચું કાંધએ કરે નહી. નહીતો બા આપણી ગણતરીમાં ભુલ પડે (બાળુએ) નજીમી કીયે દાહાડનાં કે ગણતરી થાય ? હંધ તો ધુતીને પેશા / જન્યા (મનમાં મંત્ર બળતો બળતો પાસા નાખ્યા કરેછે.

મીનાચેહેર—બોલોની દહાડો કીયો આંચો ?

નજીમી—જરાક થોભો હવે થોડુંજ બાકી રહ્યું છે. ઘ્યો રાત્ર આ આવતો સનીતો દીવસ બહુ ભાગ્યશાળી છે. લગનની આગમન-નાજ આંક દીવસમાં છેલ્લ રેલનો બહુ લાભ છે. પણ શાહ હવે હમારી બખશોશ આપશે?

મીનાચેહેર—ઠીક છે ત્યારે આપણે હવે એ દહાડો નક્કી કરીએ પીતાજી.

ખરાડ—હા ચાલો આપણે સરવે જઈ તૈયારી કરીએ.

નજીમી—(મોટેથી,) અરે પણ માહાર કંધ વએલું નહીને.

(બાળુએ)

(મીનોચેહેર હંધી તહી ખુશાલીમાં ફરે છે ને

સંધા જ્યએ તેવામાં શીરીન દાખલ થાયછે.)

મીનોચેહેર—માહારી વાહાલી શીરીન ખરું કહે હવે તું શુખી છે કની ? જો મારો વીચાર એવો છેજે જે જીત મેં તારાપર મેલવી છે તેનો ખુલાશો લગન પછી મારા બાવા પાસ કરવો કે જેથી મારી હુશીયારી ને વફાદારીપર તે પ્રશન થશે ને આપણી બધે વાખવાખી થશે.

શીરીન—કેમ મીનોચેહેર તું એ શું બકે છે ? નહી એમ નહી. હું તારી શાય શાહાદી તો કદી કરનાર નથી. હા, જેવી મેહેરખાનીથી મહને તું લાયો, તેવીજ મેહેરખાનીથી મને તારી બેહેન ગણી તારે ત્યાં રહેવા દે, નહી તો તારા પીતાને હું આ નીચ દગાની વાત કહી દેવશ અને તેવણુ તારાપર રહેશે.

મીનોચેહેર—અરે નહી રહે નહી ; રહે શાવું ? જન તું લમન પછી કેહેજે. શું માહારી દીલખર માહારી સધલી શાઓ ભંગ કરવા ઇચ્છે છે ? નહી મેં સધલી લગનની તૈયારી કરવી છે માટે તું હમણા કેહેતીનાં. (ધભરાધને) પણ લે બાવાજી સાંભે આવે છે.

(ખશર આવે છે.)

ખશર—કેમ મીનોચેહેર હજીતો પરણવાનો છે તેની અગાઉથીજ બધરીમાં મશગુલ થઈ રહ્યો છે કે ? કંઈ દરબાર કે ન્યાય ઉપર ધ્યાન આપવુંજ નથી કે ? આજે કચેરીમાં કેમ નહીં આયો ?

મીનોચેહેર—માફ કરો પીતા હું ખરેખાત ભુલી ગયો. પણ મેં તમોને પેલી એક વાત કેહવાને નહી કહ્યું હતું તે વીશે માહારી વાહાલી શીરીનની પરવાનગી માંગતો હતો, તેથી રોકાઈ ગયો.

ખશર—પણ વાહાલા મીનોચેહેર તે વાત શું છે અને કેહેતો ખરો ? આપણુ મારાં દીવાનખાનામાં જઈ એ વાત કરીએ

શીરીન—મેહરબાન ખશર શાહ; મારે તમને જે
રખ આપો. જે વાત તમને આ કઠગામિર મીનોએહેર કે
મારેથીજ સાંભલો.

ખરાડ—(અજબ થઈ) ચાલ નેકઆનું, મારી સાથ
ખેલાસો કર: (સં)

પ્રવેશ બીજો.

જંગલ.

(જે)

ખેહરામ—અરે ખોદા આટલો વાખત વા
કંઈ ધધાણી મલતી નથી. હેનો જરાએ પતો
રખડતાં થાકી ગયો છું, અને આ ફાની દુર્ન
હવેતો કંઈ જગા મલે તો હંધજ ધશ્વરની
દીવસ ગુનર. (શુવેછે) પણ નહીં એમ શ
નીરાંતે સુવું? ના તેને શોધી કહાદીજ
વાહ પણ આ સાંમેથી લોકાનું તોળું એ
ખતાવશે. જોવું હું એમને પુછુંતો ખરો.

ગોમતી માતા તારે ?

ખેહરામ—મુજપર કૃપા કરી, કોઈ
હુંતો આ બિનદ વગદામ

૧લો ચાર—કાણુ છે તમોરે ભાઈ,

રજો „—આવું થયું છે કેમ હાંધ,

ખેહરામ—હુછું એક ભુલો પડેલો શોદા-૧,

૩નો ચાર—તારેતો જાલો એને આયોછે શોકા

-ના, ના, એતો કાંધે ધરધર

-અરે મુજપર કાંઈ કૃપા કર—મુજપર

હમપર રેહુમ કરી, બિતારી દો તમો સંધું

||ગીબી બતાવી દધએ, જો આળીદો બધું.

રે એ મનુષ્યો તમ જોઈ કંપ છુતે,

||શુ આવે એ જો, એનું ગણું વુતે,

રે ર માટે એને નહીં લુટે,

કાલો એને જોઈએ રડે કુટે

||ને હાલ નાથું ઘણું ખુતે.—હમપર.

(માર મારેછે.)

||જ મુકીદે બધું ને પકડ તારો રસ્તો નહીંતો

(હોકેછે).

ખવ.

(ભારે મારામારી કરી પડી જાયછે.)

મને છોડો, મને મારશો નહીં; હું તમને સંધું
હીં.

કેકાણે આવી કે? તને પેહલે કહ્યું કે ભધ

હું તો રાજાધું ને હું તો સોદાગરધું ને હું

ગર હાંઈ જંગલમાં ઘડેલા ખાતા હશે કે?

સમજ્યો કે એ રાજા છે એમ કહ્યો

એ.

મુકી દીયે.

ધને આપણે નાસી જઈએ.

શું ને નાહાશે થું? એનો ટોટા પીથું એનો

બેહરામ—ના બાધઓ ના આ સમજાં મેવો ને. મને સલામત જવા દો. વારં પણ કદરદાન મીત્રો તમોએ કાઢ હંધ સ્ત્રી જોઈછે? હું તો મારી બાવદીની સોધમો નીકલયોછું તે મારું ઘણું નાણું ને ઘરેણું ચોરી લઈ નહાસી ગઈ છે. પણ જો તે મલેતો તેને મારતા ના હો. મહેને તરત કેહેવા આવજો ને હું તમોને મોટું ધનામ આપસ. શીરીન તું ક્યાં હશે? હજી તને ક્યાં સોધું? તારે ખાતર તે ક્યાં બટકું?

(બચે.)

પ્રવેશ ત્રીજો.

ખરાડનો મેહલ.

(ખરાડ મીનોચેહર અને શીરીન બેઠાં છે.)

ખરાડ—(ગુસ્સાથી) કેમ હવે તારી વાત કેહેની?

મીનોચેહર—પણ પીતા તે કેહેતાં મને ત્રાસ ઉપજે છે તેમજ તે છુપાવતાં મને બેચેની પેદા થાય છે (બાજુએ) હવે કેમ કરું?

ખરાડ—(ચીરડાધને) કાંયે વારં?

મીનોચેહર—જીવેની મેહરબાન બાવાજી કેહેવાની એટલી ધાસતી છે કે કદાપી કાંઈ ખોટું થયું હોય તો તેથી તમો મારી સાથે ગુસ્સે થાવો અને છુપાવાની પણ એટલીજ બેચેની છે કે તે નહીં જાહેર કરવાને લીધે અંદરથી મને મારું હૈયું કરડે છે કે હજી તું જોલાશો કરી આવા પાપમાંથી કેમ મોકલો નથી થયો?

ખરાડ—(અજબ થઈને) અરે તારે જોલની હેવું તે તું શું કરપી-ણ કામ કરી આવ્યો છે જે તારુંજ હૈડું તનેજ હવે કરડે છે?

મીનોચેહર—પીતા એમ ચીરદાવો નહીં. કામ કંઈ એટલું બધું કર-પીણ નથી. માત્ર એતલુંજ છે જે હું શીરીનનો બીજો ઘણી થયોછું. ફકત એજ વધુ કાંઈ નહીં.

શીરીન—(ચીરદાખને) એ ઠગારા તું મારો ધણી નથી. મારો ખરો ધણી તો ખાત્રી છે તું તો—

ખશર—(અજબ થઈને) ત્યારે શું નેક બાતું તું પરણેલી છે ?

મીનોચેહર—(ધીમે અવાજે) હા બાવાજી તેં અરદેશર રાખના બેહરામ સાથ પરણેલી છે. પણ તે હવે હંધ મને પરણવા આવી છે.

શીરીન—નહી કયુ નહી.

મેં માંની તુંજ પ્રીત સાચી.—(રાહ)

શીરીન—આએ વાતછે જુડી તારી

આખીર જોઇ મેં ઠગાર્ધ

શું તુને શરમ નહી આઇ

ઓ નીચ બેઇમાન.

શું કહયું હતું તને પરણવા

રૂડટ કયુલયું મેં હંધ આવવા

તુંજનો આસરો લેવારે

આએ વાત છે.

મીનોચેહર—કેમ જાય હવે તું ફરી

મુંજના પેદરથી દરી

વીચાર કર તું વરી

ઓ નાદાન બેગુમાન.

શું ભુલી ગઈ તું તારી આજ્ઞેજી

કેમ માન્ય કીધી મેં તારી અરજી

અરે યાદ કર શંધુ એ ફરીથીરે

કેમ જાય હવે.

શીરીન—ખરું કહું માનજે આ સાચું

નહી હવં મુંજનું હેત મયું

ગુમાન નહીં રાખ હું જાણુ'રે

આએ વાત છે.

મીનોચેહેર—હા આએ સ્ત્રી છે કેવી બદકાર

નથી કરતી તે મારો વીચાર

અરે નજર ફેરવ જો મારો ખારર

કેમ જાય હવે.

શીરીન—ખરા તુંજથી છું હું કંતાલી

હવે મોહાત મને દે આલી

ધણ વીન નહીં કોઈ બાલીરે

આએ વાત છે.

ખરાડ—(શીરીનને) નેકબાનું તારે તમારું હાંધ આવવું કેમ થયું?

મીનોચેહેર—પીતાજી હું શીકાર કરતો કરતો એને ગામ જઈ લાગો
તે જ્યારે મેં ત્યાં સાંભળ્યું કે એતો અરદેશીરના બેહરામને પરણી ગઈ
ત્યારે હું હેની પુઠે ગયો અને એને દુઃખમાંથી છોડવી હાંધ લાવ્યો.

ખરાડ—અરે દુષ્ટ તેં આ શું કીધું? તું કેમ એને હાંધ લાવ્યો
લાવ્યો? એનાપર શું દુઃખ હતું?

મીનોચેહેર—પણ પીતા એટલા બહારવો છો સાના. એ એની
મરજી ખુશીથી આવી છે. મેં કાંઈ એમાં મોટો ગુનાહ કીધો નથી; ફક્ત
ખીજની સ્ત્રી લઈ આણ્યો, એમાં કાંઈ મોટો વાંક થયો નથી.

ખરાડ—ચુપ રહે એ મુરખા, નહીતો અબધદી તારા વાંકનો સવાદ
હું તુને ચખાદસ. ખીજની સ્ત્રી હરીલાવ્યો એમાં કાંઈ બારે વાંક કીધો નથી?
કેવો મોટો ગુનાહ, વાંક પર ખીજને વાંક.

મીનોચેહેર—લેવો મારા પેદર એટલા કોધમાન કેમ થાવો છો; જે
ખરેખર છે તે તેમને કહી દેજીશું, મળી તેમને જોઈએ તો મને શીક્ષા

તે કરો. હા મને પણ શક આવેછે કે જે સ્ત્રી એક ધણીને સાથે આવી તે તેમજમને તજી ખીજ સાથે કાંય નહીં જાય ? / શક નથી. સ્ત્રીઓ હમેશ કપતી, દગાખોર, અને ખીવફા હોયછે.

ખગડ—કેમ તારે હવે તારી નેકીની વાત કરશે કે સ્ત્રીઓ ઉપર । ચકાવશે ? મુગો મુગો કહી દે.

મીનોચેહેર—મારા વાહાલા પેદર અસલ એમ થયું જે બ્યારે હું રહેશીરને ગામ પુગો ત્યારે બેહેરામના શીરીન સાથ લગન થવાથી તેની માગલી માશુક ગુલબાનું ખીમાર પડી અને તેની ખીમારીમાં બેહરામ તેણીને અવારનવાર જોવા જતો હતો. જે મને એક ઠીક તક લાગી તેથી હું શીરીનને જિશકેરવા લાગો અને તેના કાન ભેરવવા લાગો કે હેવો શું કામનો ધણી કે પોતાની પ્રીયાને મુકી ખીજ સાથ પ્યાર કરે. તે કાચા-કાનની અને ભોલા દીલની હોવાથી મારું કેહેવું ખરુંમાંની ભારે ગમ કરવા લાગી અને તેટલાંમાં ગુલબાનુની ખીમારી વધવાથી બેહરામ વધુ રોકાતો ગયો, અને તેમ તેમ એને જુદું શમજાવી અટકાવાતો મને સારો લાગ મહ્યો. અંતે ગુલ મરવા પડી તે દીવશે શીરીનનો વેહેમ એતસો વધ્યો કે તેજ રાત્રે મારો સાથે નીકલી પડવાને તેને કમુલ કીધું. અરે કમઅખત સાંહાંજ! ગરીબ ખીચારો બેહરામ તેનાં મરણનો વીલાપ કરતો હતો તો મેં તેને પ્યારના આંસુ નુછે છે એમ ખોટું શમજાવી કેહેવું તેણીનું મગજ બેચન કરી ઘેરો લીધું ? પણ ઓ ખોદા હવે કાંઈ ચારો રહ્યો નથી.

શીરીન—અફસોસ આ કેહેવી ઠગાઇ (શીરીન બેહોશ થઇ પડે છે).

ખગડ—(ચોંકીને) જિઠ એ ઠગારા ઝદપથી આપણી દાશીને એની મદદે તેરી લાવ.

(મીનોચેર જાયછે અને દાશી સાથે દાઅલ થાયછે)

(શીરીનને દાશી હુશીયાર કરેછે તેટલાં
ખશર ચીરદાઢને બોલે છે.)

ખશર—ઓ દુષ્ટ આ તારો હેવાલ સાંભલી મારી છાતી ફાટી
જાય છે તો ગરીબ બીચારા બેહરામને કેટલું લાગતું હશે? તેં શા માટે
હાવું કરીને કામ કીધું? શું કરવા તેં તેનું મન દુઃખવ્યું? મીનોચેહેર
એકદમ આ કમઅકલ સ્ત્રીને તેણે ગામ પાછી મોકલ. હું તને એની સાથ
પરણવા નહીં દઉં.

શીરીન—(હુશીયાર થઈને) ઓ મીનોચેહેર, ઓ મીનોચેહેર તેં આ
શું નખોદ વાલ્યું? અરે મેહેરબાન રાજા મને ક્ષમા કરોને મને હંધથી
જવાદો. હું એખલી ભટકશ મને ગમે ત્યાં રજડશ અને મારા બાકીના
દીવશે પુરા કરશ.

મીનોચેહેર—નહી, માહારી વાહાલી શીરીન, કદીખી નહી. તારા
પ્યારથી મારી છાતી વીંધઈ ગઈછે, તો હું તને હવે કેમ છોડું? (ખશરને)
બાવાજી મારી ઉપર એવો જીલમ કરવા કરતાં મારું ગલું કાપી નાખી
મારો અંત આણું તો બેહેતર થાય. (શીરીનને) ઓ પ્યારી શીરીન, હું
તને એખલી રખડવા જવા દેવાનો નથી, પણ પાછી બેહરામપર તુને
મોકલી આપશ કે મારો ને તારો ગુનાહ માફ કરી તુને પાછી પોતાની
પતીવ્રતા સ્ત્રી તરીકે રાખે કેમકે હજુર તેં તારી પાંક દામન સાચવીછે.

શીરીન—ઓ ખોદા, ઓ પરવરદીગાર, તેં આ શું કર્યું છે? અરે
મને મોહોત બખ્સ કેમકે મારાં હાલનાં હીજબાગય કરતાં તે મને વધારે
સુખ આપશે. બેહરામ પાસે હું પાછી કેમ જઈ?

મીનોચેહેર—કાંય માહારી દીલબર, તું શા માટે અદેશો કરે છે?
મારા પીતા ખુદ તને મેલવા આવશે. (પતાવીને) ચાલ જરા દાહી ચા.

શીરીન—(હાથ ઝટકાવીને) ઓ ઠગારા દુર રહે. તારી આ નીચ ચાલથી મારી બધી શુધ ઉડી ર્ધ છે. તેં મને કેવું ખોટું શમજવી આ આડે મારે ઉતારવાની નીચ ચુકતી કીધી? અરે તું તો કેહેતો હતો કે તારા બાપની મરજી તો મને દાશી બનતી અટકાવાની હતી, અને તું તો તેની મરજીથી મારાપર કદન કરી ત્યાં આયો હતો; તો તે ક્યાં રહ્યું? એક દાશી તરીકે રહેવા દેવા ક્રતાં હવે મને એક ભીખારી તરીકે રખડતી જોવાને તું તૈયાર થયો છે કની? હા પણ ખરું છે પોતાના ધણીને તજી કાઢી કદી શુખી થતું નથી. મો કુર મીનોચેહેર તું શું એમ ધારે છે કે હું હવે બેલરામ પાસ પાછી જવસ? અરે ખોદા હું તેને કીયું મોહતું દેખાડું? હું તેની આગલ જાગું કેમ? અરે હું મારી તે કેહેવી રીતે માંગું? મારી જીભદી તે કેમ ઉપડવાની હતી? અરે હું તેને કહું શું? એમતો બનેજ નહી. કેહેવત છે કે ગાયના યાનમાંથી કાઢાડી લીધેલું દુધ ફરીથી અંદર જઈ શકતું નથી, તેમજ મારા ધણીના આસરા હેઠળથી નીકલી આવેલી હવે કેમ તેનીપાસ પાછી જઈ શકું? કઈ નહી; હવે તો તે સાહેબપર શબ્દ રાખી મારા બાપની દીવશ તેનીજ ભક્તીમાં ગુજારું, કે મારા પાપનો પુરતો પશતાવો કરી તેની મારી મેલવું.

ખશરૂ—એ કમબખ્ત બાનું તુંને શી અભાગ લાગી કે હાલો સાસે ધણી મુકી હાવા નીચ માનશ સાથ આવી તારેજ હાથે તારી હાવી દુર દશા તેં કરી છે? કાંઈ નહી પણ હજુર હું તારાપર મેહેર કરું છું અને મારેજ ધર તણે સાત દીવશ રાખીશ પણ સરત રાખજે કે તેટલામાં તારા ધણીને ત્યાં જવાની તું કાંઈ પણ ચુકતી કરી રાખશે.

શીરીન—ઓ શાહ, મારા મુરખી, મને મારા વેહેમોથી જે ખોતા વીચારો આવ્યા તેથી હું હાવી થોલી થઈ મેં આ ખોટું કામ કર્યું, ને તેની મને પુરતી શીક્ષા થઈ ચુકી છે. અને હું તમારી રહેમને કે તમારા મેહેલમાં રહેવાને મુદ્દલ હવે લાયક નથી. પણ હું તમારી પાસ ફરજેદી માંગી

લઈશું કે એ વીશે તમારે કાંઈપણ માહરા બેહરામને ચેતાવું નહી. કેમ
જે હું પેહેલાં એની છુપી સોધ કરશ ને જો તે કોઈ ખીજને પરણ્યો
હશે તો એની સ્ત્રી તરીકેતો નહી પણ એની દાસી તરીકે એને ત્યાં
હમેસ રહેવસ.

ખરાડ—વારં થીકછે હયાંથી હવે જા.

(જાયછે.)

ખરાડ—હા મીનોચેહેર મને તારા પર પણ એટલી રીશ ચઢેછે કે
તારં શું કરવું તે મને કાંઈ સુજતું નથી. ઘડીમાં તુંને કેદ રાખવાનો,
ઘડીમાં તુને ગામ બહાર કાઢી મુકવાનો, ઘડીમાં તારો જાન લેવાનો, અને
હેવા ખીજ જુદા જુદા વીચારો આવે છે. ગરીબ ખીચારા બેહરામનો તે
કેહેવો ગાહાન વાલી નાંખ્યો છે. અરે જરાક વીચાર તો કરતે કે તે
તેણી માશુકવના કેહેવો જુરી મરશે? તે રાજ તે શું ચલાવી શકતો હશે?
બધો વખત શીરીન ને શીરીનજાં યાદ આવતી હશે.

એ ખીચારાં સુખી જોદાંતો તેં કેહેવો ભંગ કીધો છે. બસ તેથી
તને સજા એ કરંછું જે માહરા મોહોત પછી મારી ગાદીએ તારા જેવે
નીચ, ઘાટકી, ને બદમાશ રાજા કોઈ થાય નહી; તેટલા માટે તને રાજગાડીના
શર્વ હકથી આજથીજ હું રદ બાતલ કરંછું કે મારી પ્રજાનાં પણ સુખી
તોલામાં કોઈનો તું હેવો ભંગ કરે નહી. જા બદકાર, તારા બાકીના દીવશ
તે મોટા શાહેબની ભકતી કરી તારા ગુનાહની માફી મેલવવામાં ગુજર.

(જાયછે તેટલાં મીનોચેહેર અતકાવીને.)

મીનોચેહેર—(ગુફા મદીયે પદી) નહી શાંભલો પીતા, એવા ઘાટકી
ના થાઓ. મને ક્ષમા કરો. નહીતો એકદમ મને સુલીએ ચઢાવાની આજ્ઞા
કરો કે એમ રખડી રજડી મારા દહાડા ગુજરવા કરતાં એકદમજ તે
સાહેબને દરગાહે જઈ પુરું.

(એસુધ થઈ પડેછે.)

પ્રવેશ ચોઠો.

ખરાડના ગામની સરહદ.

(શીરીન જોગનનાં વેસમાં અરધાં ઘેલાં
પણામાં ગાયણુ ગાતી ગાતી આવેછે.)

ફના હો ચુકા મએ ફના હો ચુકા.—(રાહ.)

શીરીન—શીતમ આએ શું, ઓ આફત આએ શું
ગજબ આએશું, ઓ બલા આએ શું.—શીતમ.
કેમ કરું હું, કયાં જાઉં નહીં જાણું
કેમ કરી મુજનો અંત હું આણું—શીતમ.
આખું છે ફલ મેં ખીવફાઇનું
દુઃખ ખી સહયું છે જીંદગીનું.—શીતમ.
મુજનું જીવનું હવે નહીં કામનું
બધું આએ જીવતર છે એ બદામનું.—શીતમ.
અરે ખુરા વેહેમ તેં કાંય લીધો સદો
મુજનાં રૂદયમાં થયો કેમ વદો.—શીતમ.
વીશારી દીધો તેં મુજનો ખ્યાર
કીધી તે અંતે મુજ વેહેમીને ખુવાર.—શીતમ.
કદી ના રાખતાં મનમાં અદેખાઈ
મેલવવા નાં દેતાં વેહેમને સરસાઈ—શીતમ.
થશે સર્વે વેહેમીના હાવાજ હાલ
અરે ખુદા મોહોત બખ્સ તું તતકાલ—શીતમ.
ખરે માંગી લઈ છું એાં ધશ તુંજ પાસ
શીક્ષા બહુ થઈ છે, પુરી પાડ આ આશ—શીતમ.

(આતાં આતાં ચોખીને જોયછે.)

(અજ્ઞાન થઈને) હા શું તે સાહેબની મેહર છે, કે હજુર તો મારાં પાપનો પશતાવો પુરો થયો નથી તેટલાંજ તે રહેમી દાતારે પેલો દુરનો દીવો મારી નજરે પાડ્યો છે. હવે ત્યાં જાઉં ને જો મને બંધ બેસતું મકાન મલે તો મારા બાકીના અભાગયા દીવશ ત્યાં પુરા કરું. અરે બેહરામ તુંને મેં કાંય તજ્યો? માહારી શી કમબખ્તી ને અભાગ લાગી કે રાણીનું સુખ છોડી આ જંગલ વેરાનમાં રખડવા આવી? અરે ખોદા મારી આંખોજ કાંય નહી ફેડી નાખી? મારા કાન કેમ નહી બેહરા કીધા કે હાવા દુઃખમાં આવી પડતે નહી. ઓ મીનોચેહર મેં તારો તે હવે શો અપરાધ કર્યો કે તું મારી સાથે હાવો દગો રમ્યો? પણ ખોદા એનું બલુ કરજો; એને સુખ બખસજો; ને એનાં રાજપર હેને સલામત રાખજો. ઓ બેહરામ, બેહરામ.

(જાય છે.)

પ્રવેશ પાંચમો.

ખરાડના મેહલનો આરદો.

(મીનોચેહર બેઠેલો છે.)

મીનોચેહર—ઓ ખોદા, ઓ ખોદા, અરે પીતા, અરે શીરીન, એ તમે બધા કાંહાં છો? (ઉઠીને) હા પીતા મને તજી ગયો? ઓ ખુદા, આ શું ગજબ? શીરીનનો પ્યાર મેલવતાં મારું રાજ ખોડી હું બેઠો છું. મેં પણ આ શું મોહકાણુ વાલી. ખીજની સ્ત્રીને જીવું ચતું સમજાવી કુસલાવી હાંધ ધસડી લાયો ને તેને દુઃખી કીધી. અરે એટલુંજ નહી પણ હું દુઃખી થયો. તે સાથે શીરીન થઈ. અરે મારો પેદર પણ દુઃખી થયો. તેને જોઈ સર્વ સગાં વાહાલાં કેવાં દુઃખી થયાં હશે.

ઓ નહારી જીભદી તારી એક કમબખ્ત લવારી કેટલું નુકશાન કરી શકેછે તેનો આ દાખલો હજુર તાજોજ છે. ઓ બાનુંઓ, ઓ મહરો, ઓ મનુષ્યો, ઓ દેવતાઓ, હેવાં તુમરાં અઠઠાવાના કરપીણ કામથી

શદા દુર રહેજો ; નહી તો નાહક હાવી મોટી પીઠા શરવખર લાવશો. હાઃ હવે પશતાવો કરવો નકામો છે. માટે આ દુઃખીયારા જીવને શાંમેના જંગલમાં જઈ પેલા વદનાં ઝાડ શાય લટકતો થઈ બંધ કરું.

(જાયછે.)

પ્રવેશ છઠો.

જંગલ.

(મીનોચેહેરનું જોસમાં દાખલ થવું.)

મીનોચેહેર—ઓ દરામણું જંગલ હવે હું તારે આધારે આગ્યો છું. ખસ તું એકદમ મારો અંત આણુ કે જે નીચ જીભે હાવી શુંદર બાતું અને તેનાં ભરથારનાં સુખનો ભંગ કીધો તે ભાગી તેના ચુરેચુરા થાય. ઓ જનવરો, ઓ પાહાદો, ઓ ઝાડો, ઓ પર્વતો, ઓ નદીઓ, ઓ નાલાંઓ, તમો એકદમ ભેગાં માહારી ઊપર તુટી પડો ને મારો નાશ કરો.

(એક ઝાડ પર ચઢીને.)

છેલ્લી સલામ, મારા પેદર તને છેલ્લી સલામ.

છેલ્લી સલામ, મારી માયાલુ માદર, છેલ્લી સલામ.

છેલ્લી સલામ મારી શીરીન તને,

માદ કરતી રહેશે શદા તું મને.

છેલ્લી સલામ મારાં વાહાલાં રાજ,

છેલ્લી સલામ મારાં વાહાલાં તાજ ;

છેલ્લી સલામ મારા બાપીકા મુલકને ;

છેલ્લી સલામ કુલે ખલકને.

છેલ્લી સલામ મારી વફાદાર પ્રજા,

થઈ ચુકીછે મને હવે પુરતી રાજા.

છેલ્લી સલામ ઓ નદારી જીભદી તને,

તેંજ કીધો છે એટલો દુઃખી મને.

છેલ્લી સલામ, ઓ કમખખત બેહરામ
હવે આ કંગાલ જીવતે મલશે આરામ.
ઓ ખુદા લઈધું મોહપર તારું નામ
ખખસ આ દુઃખીઆરા જીવતે શવર્ગનું ઠામ.

(ઝાડપર ફાંસો ખાધ મરણ પામે છે.)

પ્રવેશ સાતમો. જંગલમાં એક ઝુપડું.

(શીરીન આવે છે.)

શીરીન—હા: આ તેજ ઝુપડું કે કોનો ઝુકતો દીવો આટલે આ-
ગેથી મારી નજરે પડ્યો! શુક બરહકતાલા, તારા શુક ગુન્નરંધું. તારી
મેહરથી હવે મારી છેલ્લી જગા આવી પુગી હોય એમ લાગે છે. હા: દીવો
હોવા છતાં ઝુપડીમાં કોઈ હોય એમ લાગતું નથી. કંઈ નહીં પણ તે
રખનું નામ લઈ એનું બારણું ઠોકું કે ઝટ માલમ પડી આવશે.

(ઠોકે છે.)

સાધુ—(અંદરથી સાધુ પુછે છે) કોણ છે બાઈ? કદી કોઈ હંધ
અગાઉ આવેલું નહીં ત્યાં આજ આ સમે મારું બારણું ઠોકવાની કોણે
હીમ્મત કરી છે બાઈ? બોલ જલદીથી બોલ ને યાદ રાખ કે હું એક
ગરીબ સાધુ છું ને મને દુઃખ દઈ તું કદી સુખી થવાનો નથી.

શીરીન—ઓ દયાલુ સાધુ હું કેટલી ખુશી થઈ છું કે જેવું મને
ભાવતું હતું તેવુંજ તે શવે શક્તીમાન સાહેબ ખખસયું છે. હું પણ એક
જોગનધું અને તે મોટા પ્રતીપાલની બંદગી આજ કેતલોક વખત થયો
હું જુદા જુદા ધરવતો ધર કરતી આવી છું. પણ હાલ મારાં તનના અને
મનના દુઃખથી કંતાલી જઈ અતે બેહસ્તનું મકાન છોડી આવી એક જ-
ગલખાસી જગા શોધવા તીકલી છું; અને છેલ્લે તે સાહેબની કૃપાથી આજ

હંધ આવી પોંહચીધું. ઓ જો કા હું ખરેખર તારો પાડ માનું છું. ઓ માયાધુ સાધુ, કૃપા કરી તારં બારણું ઊગાદ; હું બહુ થાકી ગઈ છું.

(સાધુ બહાર આવે છે.)

સાધુ—હેવી તે કાણુ જોગન છે જે પરવતપરની પોતાની બકતી છોડી આ જંગલમાં આવી છે? તું? અરે બાપ તું કાંઈ જોગન હોય હેવું લાગતું નથી. તું કાંઈ બહુ પીઠાયલી સ્ત્રી લાગે છે, ને તારં દુઃખ વિસરી જવા હંધ આવી હોય એમ લાગે છે. માટે સત્ય કહી દે કે તું કાણુ છે? કારણુ નીશ્ચય જાણુજે કે તારં ખોટારં મારી આગલ ખીલકુલ ચાલનાર નથી. માટે કહે તું કાણુ છે ને ક્યાંથી આવી છે? સત્ય કહી દે.

“સાચને કદી ન લાગે આંચ.”

શીરીન—ઓ નેક સાધુ અરે તું માયાનો અવતાર છે ને દયાનો બંડાર છે.

તારી મેહેરબાંની મારાપર હમીશ ચાલુ રાખજે અને મારાપર દયા કરી આજ મકાનમાં રહેવાની મને પરવાનગી આપ. ખરેખર હું એક અમાગની રાણી છું. મારા ધણીથી છુટી પડવા પછી મને એટલું દુઃખ થાય છે, કે તે સહન નહીં થવાની અંતે અરધી દીવાની થઈ હું બહાર નીકળી પડી અને સારાં નસીબે આ મુકામે આવી પોંહોંચી છું.

સાધુ—કેમ ધણી તે કુત્રી છોડવો પડ્યો?

શીરીન—ઓ બલા સાધુ તું એ વીશે મને કાંઈ પુછ નાં. તારા સવાલથી મને સર્વ વાત પાછી થાદ આવે છે ને તેથી બહુ દુઃખ થાય છે. ઓઃ બેહરામ; ઓ બેહરામ તું ક્યાં હોશે?

(રડતી ભોંય પર પડે છે ને ઘણો વીલાપ કરે છે.)

સાધુ—ઊઠ ઓ નેક બાપ, તું એમ ગમરા ના; આટલો બધો વીલાપ ના કર. કાંઈ નહીં તને દુઃખ થાય એવી વાત હું કરવા ચાહતો નથી. તું

શાંત થા. મુસાફરીમાં બહુ થાકી ગઇ હશે તેથી આ ઝુપદીમાં આવી
આરામ લે.

રીરીન—અરે : ખુદ મારો છુતકારો કર.

(સાધુ ચાલેછે તેની પાછલ રડતી
અંદર જાય છે.)

(બેહરામ ગાયલુ ગાતો દાખલ થાયછે.)

Just before the battle Mother.—(રાહ.)

બેહરામ—કાંઠ ભટકું તુંજ ખાતર વાહાલી

કેમ મલવું તુંને પ્યારી.

હવે શક્તી રહી નથી વધુ

બલ મુજનું ગયુંછે સંધુ.—કાંઠ ભટકું.

ભટકતો રખડતો આવ્યો છું હું,

કેમ કરી હવે મલશે તું ?

નહી તો ઓ માહત લે આવી મુજને

કે પેલી જ્ઞાનમાં મલું હું તુજને—કાંઠ ભટકું.

આવ્યો છું હું રાજપાત છોડી

મારે મુશીબત છે તોડી.

તુંજવન સંધુ છે અકારં

તારં તારંજ નામ છે પ્યારં.—કાંઠ ભટકું.

પ્રવાસમાં ભુખ ને તરસ વેઠી

જમીઓ ચોર લોકની “મેઠી.”

શહન ક્યાં છે ખીજાં બેહદ દુઃખ

કે તુંજને મલવાનું થાયે સુખ.—કાંઠ ભટકું.

હવે પ્રભુ લાવ મુજનો અંટ

શક્તી રહી નથી રાખવા અંટ.

તોપણ બ્યાંવેર હું જીવસ

શીરીન તુંજતુંજ નામ હું લેવશ.—કાંઠ બટકું.

શીરીન, શીરીન ખ્યારી તું કાંઠ છે

જો તુંજનો બેહરામ હંધ મરેછે.

અરે દયાની કર કાંધ નજર

મલ કે ગુભરું હું શુકર.—કાંઠ બટકું.

(બેશી જાય છે.)

બેહરામ—હા: આ જંગલ કેવું વેરાન ને દરામણું છે! પણ કેવું મધુર લાગેછે? પક્ષીઓના મીઠા સરોદ કેહેવાં કાંને પડેછે? ખરેખર મારાં રાજ્ય કરતાં આ જગા મને વધારે પસંદ પડે છે. પણ ઓ શીરીન તુંજ વગર એ અકારીછે. હજુર એની કાંધ ખખર મલતી નથી તેથી મને બહુ ખેદ ઉતપન થાયછે. ઊતરથી દક્ષણ ને દક્ષીણથી પશ્ચીમ બધે ફરી વલ્યો પણ એનો પતો લાગે એમ લાગતું નથી. અરે ખોદા એમજ મારાં નશીબમાં રખડવાતું સરજયું હશે તો તેમ કયાં વના કાંધ છલાજ નથી. (ઉડીને) પણ આ પગલાં કોણના દીશેછે? (અજાણ્ય થઇને) અરે આ એક સરખાંજ દીશેછે. હંધ ધણા જણ પ્રવેશ કરતા હોય એમ લાગતું નથી. ખીજા કોઇના પગલાં માલમ પડતાં નથી, અને આ નાનાં પગલાં પણ મારી શીરીનનાંજ હોય એમ લાગે છે. હા: ખુદા એ શું ગજબ. હા: તેનાં નાના રમકડાં જેવા પગ અને મખબલ શરીર સુવાલા હાય, મોટી જેવા સફેદ દાંટ, દાદમનાં દાના જેવા રાતા હોઠ, અને ચલકતું નીદાર મને સંધુ કેવું યાદ આવેછે? ઓ કમબખ્ત શીરીન, તે શા માટે મને તજ્યો? તારી મુરઆઇએ તારું ને મારું સત્યાનાહાસ વાલયું છે. ઓ જગતપતી, ઓ પરવરદેગાર, ઓ ભુપતી, ઓ દાતાર, ઓ ખોદા, ઓ પ્રતીપાત્ર, હવે માહારો છુટકારો કર. (વીચાર કરીને) કોણ જાને શીરીન પણ આ જંગલમાંથી બટકતી ગઇ હશે અને તેનાંજ પગલાં પડી રહ્યાં હશે.

કાંઈ નહી; હવે તો જે થાય તે ખરું પણ પેલાં પગલાંની પુઠ પકડું. પછી ગમે તો જેહાનમમાં પોંહાંચું; ગમે દરીયામાં ગરક ભળું; ગમે જીનોના સ્થલમાં પડું; ગમે શેહતાનોના હાથમાં આવું; ગમે તે મારું થાય પણ આ જ રસતો પકડી શીરીનને મલું કે મરું.

(ચાલવા માંડે છે ને સાધુની જુપડીથી હરથે રસ્તે આવી પોંહાંચે છે.)

ઓ કાંઈ મને હવે લેવોરે. હું તો હવે છેક થાકી ગયો છું. પગમાં કાંઈએ શક્તી રહી નથી. આખું શરીર લુખને તરશે દુઃખે છે. પગમાં એટલું પણ જોર નથી કે આ ધુનતાં તનને સ્થીર રાખી શકે. (બેશી જાય છે.) આંખો તણાય છે; માથું ચકરી ખાય છે; શાંધા દુઃખે છે; છાતી ધપ ધપ થામ છે; લોહી દોડતું બંધ પડી ગયલું માલમ પડે છે. અરે હવે માહ-રો અંટ પાસે આવ્યો હોય એમ લાગે છે. ઓ ખુદ તું મોહત આપ કે આ દુઃખી જીવ તારે સ્વાધીન થાય. શાંહાજ પુરી થઈ હમણા રાત પડશે. આકાશ કાલું થવા લાગું છે. એક મનુષ્ય કે રહેથાણું નજરે પડતું નથી. સૂર્ય હમણાં અસ્ત પામશે, તેની છેલ્લી રોશણીથી જોઈ કંઈ આરામ લેવાની જગા મળે છે? (ઉઠીને ચાલે છે) અરે આંશું છે? પેલી દુર ઝુપડી દેખાય છે. હા : હમણાંજ ત્યાં કાંઈએ દીવો કીધો હોય એમ લાગે છે. જો કે હવે એક તમ્બુ વધુ ચલાય એટલીખી શક્તી નથી પણ છેલ્લે સુધ ધીરજ રાખી જ્યાંવેર આ સરીરમાં લોહીનું એક પણ તીપું છે ત્યાં વેહે-ર શીરીન તારી સોધમાં રખદવાને જરાએ પણ કદી હું પછાત પડનાર નથી. ઓ : શીરીન (બેશી જાય છે.) અરે બહુ થાક ચઢી છે તેથી આ ગલ ચલાવું નથી. પણ નહી તે સર્વ શક્તીમાન શાહેબ શાહ્ય થશે. જી હું ને ત્યાં જાઉં.

(લંગડાતો લંગડાતો જાય)

(સાધુની ટુપડી આગલ આવી પુગે છે. સાધુ રસોઇ પકાવેછે, શીરીન બંદગી કરેછે.)

બેહરામ—ભાઈ કાંઈ છે? મુજ સરખા ગરીબ શોદાગરને કાંઈ મદદ કરશો. હું રસ્તે ભુલો પડી ગોતાં ખાતો હંધ આવી પુગો છું અને આજનો દીન તમારી પાસ ઉતારો માંગુ છું.

સાધુ—ભાઈ હું એક ગરીબ સાધુ છું, અને માહારી સાથ માહારી એક ગરીબ બેટી છે. ખીનું કાંઈએ નથી. અને તારા જેવા સોદાગરની માવજત થાય એમ મને ભાસતું નથી. તે છતાં તું ઊતારો લેવા ચાહેછે તો માહારે ના નથી. ચાલ અંદર આવ, અને હમારાથી જેટલું બનશે તેટલું તારી સગવડ અને સુખને માટે હમો કરવાને ચુકશું નહી. (અંદર જાય છે.)

સાધુ—(શીરીન તરફ જોઈને) બેટી, આપરે નસીબે એક પરોણો આવ્યો છે. એ કાંઈ સોદાગર છે. ને આદે માર્ગે જવાથી હંધ પોતાનો રસ્તો ભુલી ચાલી આવ્યો છે. હું જગલમાંથી કાંઈ ભાજી પાલો લાઈ તેટલાં તું એની બરદાસ્ત લઈ એના થાકેલા જીવને આરામ બખ્સ.

શીરીન—મારા માયાલુ ને માનવંતા પીતા, એ સોદાગર આપણે ત્યાં ભલે આવ્યા છે. (બેહરામને) ઓ નેક સોદાગર, આવો તમો ભલે પધારો. (સાધુને) પણ પીતા એ કાંઈ ઊંચા ખાનદાનનો નખીરો લાગે છે, અને ઈ દુઃખના બલાપાથી રઝડતો હોય એમ દીશે છે. જીવો એનો ચેહરો વે શીકકો મારતો જાયછે; એનાંમાં લોહી હોય એમ દીસતુંજ નથી; પણ મો જલદી જીવોને કાંઈ ભાજીપાલો લાવો કે આપણા સાદાં ભોજનથી ખી શક્તી, હુશીયારી સર્વ પાછી આવે. (બેહરામને) ભાઈ સોદાગર તું જરા નીરાંતે સુ ને આરામ લે.

રામ—ઓ નેક સાધુ, હું ખરેખાટ તમારો અંતકરણથી ઉપકાર ને ધાર છું જે હવે મારા દુઃખનો અંત આવશે. (ખાનુએ)

હા: આ મારી શીરીનના જેવી કોઈ સ્ત્રી લાગે છે. (ખેસે છે ને સાધુ જાય છે.)

શીરીન—કેમ ભાઈ મુસાફર તમે આવડલા ગમગીન ને આતુર કેમ દેખાવો છો? શું તમે પણ માહારી માફક અભાગ્યા છો? શું કાંઈ દુષ્ટ બાયદી તમને તણ ગઈ છે? (અજળ થઈને) અરે એ બરફ જેવો સફેદ થતો જાય છે. અરે એના હાથ ઠંદા થાય છે. રખે હંધ એ મરણ પામે. એ હરધો મરણતોલ લાગે છે. પણ નહીં એની છાતી હજી હીલે છે. એનામાં જીવ હોય એમ લાગે છે. એ સ્વાસ લે છે; ચાલ ભલા સોદાગર તું હંધ સુ, ને હું ગીત ગાઉ કે તને નીંદ આવે અને આરામ થાય.

(ગાય છે.)

સુખમાં પોધોરે તમે પ્રાણપતી.—(રાહ)

ચેનમાં સુવોજી સોદાગર ભલા

દીસો છો તમે કોઈ કમનસીબવાલા.—ચેનમાં

સુરત તમારી છે બેહરામની મીશાલ

અરે તેને યાદ કરે, હું હરકાલ.—ચેનમાં.

કેમ કરી લુલશ, ઓ બેહરામ તને

યાદ આવે છે, સદા તું મને.—ચેનમાં.

મુખીય શું કીધી, મેં તને તણ દીધો

ને મેં હેવો માર્ગ, નઠારો લીધો.—ચેનમાં.

ઓ બદકાર, ખરે મીનોએહેર તું

શીતકાર નાંખું, તુંજ બપર હું.—ચેનમાં.

શું કરવા મને, કરાવી તે જુદાઈ

બદલો તું પામ્યો, ના કરતો રે જુદાઈ.—ચેનમાં.

તું પણ રઝડ્યો, મને પણ રખડાવી

તારી લુચાઈથી, દીવાની બનાવી.—ચેનમાં.

તોપણ ખોદા, તને માફ કરશે

જો અંટકરણથી, મારી તું ચાહાશે.—એનમાં.

ઓ માહારા બેહરામ, કશું હવે ભકતી

તુંજ વણ જીવવાની નથી કાંઈ શકતી.—એનમાં.

ઓ ખોદા તુંજ પાસ, માંગી લજું હું

બેહરામના મેલાપ માટે વીનવું હું.—એનમાં.

બેહરામ રેહેજે, તું સદારે સુખી

ઓ ખોદા બંધ કર, હવે આ જીવ દુઃખી—એનમાં.

(સાધુ દાખલ થાય છે.)

શીરીન—(ઉઠીને) પીતા આ મુસાફર તો મરણ તોલ દીશે છે. અને તમે ગયા તાહારનો એમ સ્થીર પડી રહ્યો છે. રખે એ મરણ પામયો હોય.

સાધુ—નહી બેટી એ એની ભર નીંદ્રાસ્થીતીમાં છે. તું એને જગાડીશ નહી. આજ એનાં નસીબે દરરોજ કરતાં વધારે ખોરાકી મલી છે, તે સારી પેઠે પકાવી તૈયાર કશું તેટલાંમાં એ ઉઠશે. તું પણ તારી બંદગી કરવી હોય તો કરી લે, કે પછી એના સાથ રોકાવાથી રહી જાય નહી.

(સાધુ રાંધવા જાય છે.)

(શીરીન ભણે છે.)

બેહરામ—(હરથી હુંગમાં ધીમે અવાજે) અરે આ મેં શું સાંભલ્યું? બેહરામની કમબખ્ત શીરીન જોગન થઈ પોતાનો વખત તેને યાદ કરવાનાં ગાયણને ભકતીમાં ગુજારે છે. એ શું મેં સ્વપનો દીઠો કે ખરેખર સાંભલ્યું? (ઉઠીને) પેલી જોગન હમણાં ગાનું ગાતી હતી તેમાંજ એ કહેલું હોય એમ મને લાગે છે. જો જાં હેતી પાસ ફરીથી ગવદાજાં કે પોતે શીરીન છે અથવા શીરીનની વાત હેને માલમ પડે છે તે જણાઈ આવે. (આગલ જઈ) બાપ તમે હમણાં જો હેવાલ ગાયણમાં કહ્યો તે તમને કેમ માલમ પડ્યો?

(શીરીન ભણવામાં ગુનાયલી હોવાથી
કાંઈ જવાબ દેતી નથી.)

સાધુ—ભાઈ એ બાઈ તો બંદગીમાં મશગુલ છે. અને શું હેવાલ કહ્યો તે હું જાણતો નથી. કે તને ખુલાસો કરું; માટે તું થોડીકવાર થોભ ને પછી આપણે ત્રણે સાથે એકેકનો હેવાલ કહીશું.

બેડુરામ—થીક છે તયારે તેટલાંમાં હું પણ તે સાહેબની બંદગી કરી લઉં.

ઓ મોટો દેવ તું વીશ્વનાથ—(રાહ)

ઓ પ્રભુ છું હું તારો, સદાનો ગરીબ દાસ
મુજની શીરોનમાંની, પુરી પાડજે આશ.
ખમયું છે બહુ હવે, શક્તી મારામાં રહી નથી,
કેમ કરો એને મલું, મેલવું હવે હું ક્યાંથી?
મેહેર કરતું ઓ ખોદાં, મુજ સરખા ગરીબપર,
વખત બહુ લાંબો કાહાડીયો, રાખી તુંજપર સખર
વાંક મુજનો થયો નથી, તેતો સત્ય જાણેછે તું,
વફાદારને ચુસ્ત પ્યારમો, રહ્યો છું ખરે રે હું.
મુજને તો હવે આ દુઃખમાંથી, કંઈ કરી જિગાર
શત માંનજે કદી ન ભુલું, તારો આભારરે આભાર.

(શીરીન ખુમ પાડી પડે છે.)

શીરીન—ઓ રેહેમી કીરતાર, ઓ માયાલું પરવરદેગાર, તારો મને કેટલો ઉપકાર માંનવો જોઈએ કે અંટ તે હમારો મેલાપ કીધો છે. ઓ: બેડરામ, ઓ: બેડરામ તારી અભાગની સ્ત્રી હંધ છે. સાવધ થા, દુશીયાર થા, હવે આપનાં દુઃખનો અંટ આવ્યો છે.

(હઠે છે.)

ખેડુરામ—(કાઠી કરીને) ઓ : માહરી વાહાલી માહોરદાર, આ તારા શું હાલ ? તને જોઈ હું કેટલો આનંદ થયો છું તે કહેવાની મારામાં શક્તી નથી. પણ આપણે અંટે મધ્યા તેજ માટા સંતોષની વાત છે. જ્યાં તે સાહેબનું ચાહવું થાય છે, ત્યાં થવાનું કંઈ બાકી રહેતું નથી.

શીરીન—ઓ ખેડુરામ મને કદી હેવી આશા હતી નહી કે મારો હવે મોટો ગુનાહ થવા છતાં તું મને હેવી રીતે દીલોગ્નનથી બાજશે. ઓ ડયાલુ ધણી હવે તું હંધજ રેહ અને હું તારી ફરમાવેલી દાશી તરીકે માવજત કરશ.

ખેડુરામ—ના માહરી વાહાલી શીરીન એમ કેમ થાય ? મારી જે માહોરદાર તે દાશી થાય એ બનેજ કેમ ? ચાલ મારો કંઈ વાંક હોય તો તે મને માફ કર ને હાવું અભાગયું પગલું શા માટે લીધું તે તું મને કહે.

શીરીન—ઓ માયાલુ ને દયાલુ ધણી હવે મને મારો અપરાધ પુછો નહી તેના વીચારથી મને પાછી ગમગીની પેદા થાયછે. ઓ : અભાગયો દાહાડો—હું કેમ એતલી વેહેમી થઈ ?

(પડી જાય છે.)

ખેડુરામ—(ગિફાદીને) નહી માહારી વાહાલી પ્રીયા, તું એમ ધમરા ના અને મને ખરેખર કહે કે હાવું પગલું તેં શા માટે લીધું કે કડાપી જે મારો તેમાં તકસીર હોયતો આ જીવ હવે જાય તેની અગાઉ તારી માફી મેલવું. વાસ્તે બોલ જડપથી બોલ તું એમ કાંય ચાલી ?

શીરીન—ઓ વાહાલા ભરથાર જેમ બલતામાં તેલ રેડવાથી તેનો ભડકો વધતો જાય છે તેમ તમારા સવાલથી માહારા દુઃખમાં વધારો થતો જાય છે. મને માફ કરો, ને જો તમારી સ્ત્રી તરીકે નહી તો દાશી તરીકે મને કબુલ કરી તમારા સવાધીનમાં લો.

ખેડુરામ—નહી એમ થાય નહી; હું તને મારી વાહાલી પ્રીયા તરીકે જ ગણુશ. પણ તેના અગાઉ મારે બાણવું જોઈએ કે તું કાંય ગઈ ?

અને ગઈ તો તયારપછી તું હંઈ કેમ આવી ?
 અધર્મી માલમ પડી તો તેનાપર પાછો વીશવાસ એકદમ
 દાહયા માણસોની કેહેણી છે જે સ્ત્રીઓ કપટનો અવતાર
 ધાતક છે કોણ જાણે એકવાર મહને તજી તું પાછી હેવ
 ખીજી વખતે રમે. વાસ્તે મને સર્વે હેવાલ કહે કે મારા મ
 થાય અને જો તું ખરે નીરદોશ ઠરે તો તને ફરી માહારી પ્રી
 ખોલ આનાકાંની કેમ કરે છે ? જડપથી ખોલ આ કાલજી તે
 તલપયા કરે છે. તારી સોધમાં તેને બહુ ખમયું છે ને હવે તે
 મને એમ લાગે છે.

શીરીન—જો તમે એવીજ હઠ લઈ બેઠા હો તો હું કહું
 સાંભલો. આપણા સુલ લગન પછી તમે હમેશાં ગુલખાનુંને બેઠવા
 હતા તેથી મારાં મનમાં શક ઉતપન્ન થયો કે તમે તેને પણ આહતા
 અને એક મયાનમાં ખમે તલવાર રાંખવાની નીચ યુક્તી કરતા હતા તેવ
 તમે જે દગાખોર મીનોચેહેરને તમારે ત્યાં ઉતારો આપ્યો તેને માહા
 વેહેમોમાં એટલો ખધો બમેરો કીધો કે જે દીને તમે ગુલખાનુંના આશ
 નુછતા હતા તેજ દીને હું રાત્રે તેના સાથ માકાં ભાગ્યે નીકલી પડી. તે
 તે ગામ પુગવાં પછી તેના પેદરને એ વાત માલમ પ્રડવાથી મને તમારા પર
 પાછી મોકલવા કાઢાડી પણ હું રજડતી રખડતી આ જંગલમાં આજ
 થોડુંક થયું નાહાસી આવી. એ સીવાય માહારી કાંઈખી ચાલ ઘેરવાજખી
 થઈ નથી.

બેહરામ—અફસોસ, અફસોસ ઓ કાચા કાનની શીરીન તેં આએ
 શું કીધું ? ગુલને મલ્લવા જવાનો મારો સખખ માત્ર તેનું દુઃખ વીસરાવ-
 વાનો હતો, કેમ જે તે માહારે લીધેજ તેવાં દુઃખમાં હતી ; પણ શીરીન
 તેં કેમ જાણ્યું કે હું ગુલના આંશું નુંછતો હતો. ?

.૨ મને મીનોચેહેરે જીંધું ચતું સમજવીજીં ત્યારે મે
 તાક ના પાડી પણ મેં કહ્યું જે જે હું મારી નજરે
 નુના પ્યારમાં જોજી તોજ તારી સાથે નીકલી પડું તેથી
 ની શામેના ધર્મના મુકામમાં હમો ભરાયાં ને ત્યાં મેં તમને
 નુંહતાં જોયાં.

રામ—ઓ કમબખ્ત બનાવ. હા મારા પેદરનાં મરણની એક
 અગાજી શુલ મારી આગલ તેની નીશઙ્ગતાને લીધે ઝાર બેઝાર
 ને હું તેને દીલાસો આપવા બેઠો હતો. ઓ તે સુંદર નારને
 લી તને પરણ્યો તેનો આએજ બદલો કે? ઓ અભાગી સ્ત્રી, ઓ
 ! બાનું, તેં કાંય નહીં મને તેનો ખુલાશો પુછ્યો? ઓ ખુરા વેહેમ,
 દારા શક, ઓ નીચ કસરેવજ, ઓ નીમકહરામ મીનોચેહેર, મારા
 ! રહી માહારીજ ઘોર ખોદી નહીં વાઈ? ઓ નીચ, આ દુનયામાં
 શું સુખ પામ્યો હશે? એક ને દુઃખી કરી બીજો સુખી થાય? એ
 જ કેમ? ઓ દગાખોર મીનોચેહેર, તું હાંધ દુઃખી થશે એતલુંજ નહીં
 શું પેલી જેહાનમાં તારો દાર પણ થનાર નથી. શીરીન મને તારાપર
 ખેટલી ચીર ચઢેછે કે આ ધડી તાઈ કાલજીતું ફાડી નાંખી તે ખુરા વેહે-
 માને બાહાર ખેંચી કાઢાડું.

શીરીન—હા: બેહરામ મને મારી નાંખ. મને બહુ શરમ છુટે છે.
 મને થાર કર; માઈ લોહી નીચવી લે; મને મોહોત આપ.

બેહરામ—બસ વેહેમી ઓરત, બસ કર. તારો અપરાધ હોવો મોટો
 છે કે તે કદી માફ થાય નહીં. જે પુરૂષ કે સ્ત્રી બીજાનું સુખ જોઈ નહીં
 શકે, તેમની અદેખાઈ કરી, વગર જાણવે ખોટા વેહેમ લઈ જાય, અને
 જે કોઈનાં સુખનો ભંગ કરવા તેઓને ખોટું અઠગાવી જીંધું ચતું સમજાવે
 તેઓ કરતાં વધારે પાપી, નીચ, દગાખોર, નીમકહરામ, અને ઘાતકી આ
 દુનીયામાં બીજું કોઈજ નહીં હશે.

(શીરીન એકદમ ગુંતણુ મંડીયે પડી ગાયછે.)

હરી જોગન એ દરદડી મુકતલા.—(રાહ)

શીરીન—અરે બેહરામ, શું કામ કરેછે આવી જુડાઇ
 બલઇ કરી શા માટે લે છે ભુડાઇ.—અરે બેહરામ.
 રાખીતી તમેમાં મેં આશ રે સદા
 ગણયાતા તમેને મારા જીવના જહડા,
 પણ આ જુદાઇ તો લાવી છે ભારે પીડા.—અરે બેહરામ.
 વીચાર આવતો મને, તુંજનો રાત દીન,
 સદા રેહીતી હું ખરેખર ગમગીન,
 છું હવે તુંજના આશરાને આધીન.—અરે બેહરામ.
 વાંક થયોછે બેશક મુજનો ભારે
 હવે વધું શું કહું તને ત્યારે
 માશી મેલવશ, જવશ તેનેજ દવારે.—અરે બેહરામ.
 આ મુજનો ગુનાહ, મને માફ કરો,
 ફરીથી મને તમારી પ્રીયા ગણો
 પશતાવો છે મુજને હવે બહુ થયો.—અરે બેહરામ.
 શત્રુ છે વેહેમોથી, હું ઊસકેરાઇ,
 ખીજનાં સમજવીયાથી હું રખડી,
 અંતે તેના દગાથી છું હું ફસી.—અરે બેહરામ.
 કમબખ્તી શું લાગી, કીધો નહી વીચાર,
 એકદમ ઠરાવ કીધો નીકલવાજ બાહાર,
 હવે મને માફ કર, ઓ મુજના પ્યાર.—અરે બેહરામ
 કંઈખી દયા કરી, મુજને બચાવો
 આ ભારે શંકતમાંથી મને છોડાવો
 મેહેરબાની કરી પાછી પ્રીયા કરો—અરે બેહરામ.

વચન આપું છું, રેહેવસ હમેસાં વદા
 ન થાઓ ગરીબપર એટલા કદા,
 કદી ન કરું હું ફરીથી દગા—અરે બેહરામ.
 હવે સાંભલજે, ઓ ખોદા આ બંદગી
 બખશજે મારા બેહરામને લાંબી જીંદગી
 છે મારી જીંદગી તેનેજ માટે સરજી.—અરે બેહરામ.

બેહરામ—શબુર, શબુર, બશ બંધ કર તારું ગાંતું. મારું રદ્ય
 હવે વધુ સાંભલી શકતું નથી, તે સ્વભાવીક રીતે નરમ હોવાથી હું તારી
 સાથે કંઈથી રીતે કઠણ ચાલ ચાલી શકતો નથી. ચાલ હવે આપણુ બંને
 બેગાં તે સાહેબની માફી ચાહીએ; કેમજે જો કે આપણુ એક એકને દીલો-
 જાનથી માફ કરી ચુકાં છીએ તોપણ તેની માફી વગર તે રદ છે. હા :
 ખુરા વેહેમો, અને નીચ તુમરાં અથડાવાથી થતા ગેરફાયદાનો આ દાખલો
 કોણુ ભુલી જશે ?

(ગાયછે.)

દેવ અને દાનાવની વચ્ચે—(રાહ)

બંને—બક્ષો માફી, હમને ઓ ખુદા,

જોઈ ચુકાં છીએ હમારી ખતા,

રીરીન—વેહેમ લીધો, જગરે મે કારી

થઈ પેહેલી મારી ખતા.

પુછ્યું નહીં કાંઈ, માન્યું મેં સંધુ,

જે વેહેમી મગજે બાંધી તડના.—બક્ષો માફી.

બેહરામ—ભુલ પણ થાઈ, ખરે રે મારી,

ખરા સબબ નહી જણાવીયા.

શા માટે હતી, મુજની મુલાકાત

કમબખ્ત નાચાર ગુલ પાસ.

ખરં નો કહી, ગયો હતો કું,
તો નહી થાતે તું એમ નીરાશ.—બક્ષો માફી.

ધીરીન—સત્યછે કેહેવું, તાર આએ સાચું,
તો શા માટે લેતો આવું પગલું.

ચાલ યવાતું, હતું થઇ ચુકું
સમજ પડેછે હવે સઘલું.—બક્ષો માફી.

બંને—માટે ઘડો આપણુ લઇએ, બુરા વેહમો ન કરીએ,
વેહમોનો ખોલાસો મેલવીએ.

કે પછવાડેથી ન થાએ, આપણુને પસતાવો,
સાથ એમ દુઃખી નહી થઇએ.—બક્ષો માફી.

માટે અંતકરણથી, માંગીએ માફી એ ખોદા,
હમો આજ ભેગાં તુંજ પાસ;

વીનંતી આ સાંભલ, છે તે ખરાં જીગરની,
બર લાવ એ દાદગર હમારી આ આશ.—બક્ષો માફી.

(એટલામાં સાધું તેવોની વચ્ચે આવી

એકનો હાથ પકડી ગાય છે.)

ધ્રેજી—(રાહ.)

સાધુ—બસ બંધ કરો, હવે આ ગાતું,

છે તે દાદગરે, સંધુ રે જાણીયું;

માટે કરો નહીં, તમો વધુ વીલાપ,

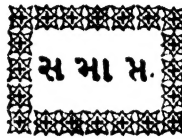
શું કામનો થાએ, ખોટો એ સંતાપ.

પધારો તમારે મુકામ ખુશાલ,

જાણીતો કરો, આ ખરો હેવાલ;

પાછું લેવો તમ તમારું રાજ,
 ખુશી થાવો કે, એવો અંત આયો છે આજ.
 માટે ધડો લઇ, પધારો મેહરબાન,
 ભુલ ચુક માફ કરજો ઓ નેકનામ,
 કબુલ કરો, આ “અરમ”ની સલામ,
 “ખોદા બખશે, સવેને સુખ ને એ આરામ.”

(પરડો પડે છે)

વેચવાની છે
પૈસાને પરણેલી પુતલી

નાટક (૪) અંકી

આ નાટક ઘણો રમુજી, ચાનાક આપનારો, અને અતી હાસ્યરસ છે.

કીમત ૨૫૮ આના છે.

(એમાં (૧૭) સુંદર ગીતો આવેલાં છે.)

વેચવાની છે
ઝેહરામ અને શીરીન

નાટક (૪) અંકી.

આ નાટક ઘણો સારો ધડો આપનારો અને અતી કરણારસ છે.

કીમત આના દસ.

(એમાં (૨૧) સુંદર ગાયણો છે.)

ઠેકાણુ.

મી : જાંહગીર બે. કરાણી, પારસી બજાર સ્કીટ.

ધી : જામે જમશેદ પ્રેસ : મરીન સ્કીટ.

ધી : ઇનડસ્ટ્રીયલ પ્રેસ : હમમ સ્કીટ.

એરચશાહ કરાણીની કુઠ : ધોભીતલાવ.

ધી : બોમ્બે કીકેટ "કલ્પ તેન્ત," એસ.એલેનેડ.

મુ. બ. ધ.

